

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Кафедра економіки і торгівлі

На правах рукопису

Кравчук Олександр Вікторович

**НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧИХ
ПРОЦЕСІВ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

Спеціальність 051 Економіка

Освітньо-професійна програма

«Економіка довкілля і природних ресурсів»

Робота на здобуття освітнього рівня «Магістр»

Науковий керівник:

СУРЯК АЛЛА ВОЛОДИМИРІВНА

кандидат економічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № ____

Засідання кафедри підприємництва і маркетингу

від ____ 20__ р.

Завідувач кафедри

Д.е.н., професор Павлов О.М.

Луцьк – 2025

АНОТАЦІЯ

Кревський О.В. «Напрямки підвищення рівня ефективності виробничих процесів в діяльності підприємства. Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2025. _____ с.

У роботі досліджено теоретико-методичні засади забезпечення ефективності виробництва. Систематизовано підходи до оцінювання результативності діяльності підприємства. Проведено аналіз стану переробної промисловості України, а також здійснено діагностику виробничої діяльності досліджуваного об'єкта та рівня його ефективності. Обґрунтовано пріоритетні шляхи підвищення ефективності виробництва, зокрема шляхи впровадження інноваційних рішень.

Ключові слова: ефективність, виробництво, виробнича діяльність підприємства, ефективність виробничої діяльності, підвищення рівня ефективності виробничої діяльності, рівень ефективності.

ABSTRACT

Krevitsky O.V. "Ways to improve the efficiency of production processes in the activities of an enterprise" Lesya Ukrainka Volyn National University. Lutsk, 2025. _____ p.

The work examines the theoretical and methodological foundations of ensuring production efficiency. Approaches to assessing the performance of an enterprise are systematized. An analysis of the state of the processing industry in Ukraine is carried out, and a diagnosis of the production activities of the object under study and its level of efficiency is performed. Priority ways to improve production efficiency are substantiated in particular through the implementation of innovative solutions.

Keywords: efficiency, production, production activity of an enterprise, efficiency of production activity, increasing the level of production activity efficiency, level of efficiency.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	8
1.1. Економічна сутність ефективності виробничої діяльності підприємства	8
1.2. Нормативно-методологічна база ефективності виробничої діяльності підприємства	13
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	27
2.1. Аналіз переробної промисловості Львівського господарства України ..	27
2.2. Діагностика середовища функціонування підприємства	35
2.3. Оцінка виробничої діяльності підприємства	42
2.4. Аналіз ефективності виробничої діяльності підприємства	52
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	61
3.1. Перспективи розвитку ефективності виробничої діяльності підприємства	61
3.2. Впровадження інновацій з метою підвищення ефективності виробничої діяльності підприємства	72
3.3. Оцінка ефективності провадження інновацій у виробничу діяльність підприємства	83
ВИСНОВКИ	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96

ВСТУП

Актуальність теми. За сучасних умов господарювання ефективність виробництва є визначальним чинником для підприємства, оскільки вона формує його стратегічний розвиток і операційну тактику. Високий рівень ефективності забезпечує конкурентоспроможність на ринку, здатність постачати споживачам якісні товари та можливість постійно розвивати і модернізувати свій виробничий потенціал.

Виробнича діяльність – це ключовий елемент функціонування підприємства, де відбувається створення готової продукції, що володіє необхідними властивостями для задоволення попиту. По суті, виробництво є цілісною системою, у якій здійснюється планомірна трансформація вхідних ресурсів (сировини, матеріалів, праці, капіталу та технологій) у кінцевий продукт.

В умовах ринкового середовища виживають і досягають успіху лише ті компанії, які здатні оптимально співвідносити свій дохід з витратами та обсягом інвестованого капіталу. Вони мають виробляти конкурентоздатну продукцію і не перовишувати обсяги, які можуть бути фактично реалізовані.

Відповідно, для забезпечення стабільного функціонування кожен суб'єкт господарювання повинен безперервно прагнути до підвищення загальної ефективності своєї роботи. Це досягається шляхом раціоналізації використання ресурсного потенціалу, збільшення рентабельності виробництва та покращення якості товарів, що пропонуються на ринку.

Дослідженню ефективності виробничої діяльності та розробці шляхів її підвищення присвячено низку праць вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема, В. Г. Андруйчука [5, с. 55], В. Я. Амбросова [7, с. 78], О. Вороніна [24, с. 60], В. Я. Масель-Веселяка [67, с. 15], О. Е. Наумова [72, с. 40], Е. Долна та Д. Ліндсея [83, с. 12]. Проте, чимало аспектів ефективності виробничої діяльності підприємства й надалі потребують детального аналізу та дослідження.

Протягом останніх років було опубліковано значну кількість наукових праць, присвячених оцінюванню ефективності виробничої діяльності в умовах, що постійно змінюється. Хоча сучасні дослідники здебільшого досягли консенсусу щодо сутності ефективності, починаючи з як результативність господарювання (співвідношення між виробничими витратами та кінцевим результатом), проблема криється у деталях.

Незважаючи на цю схожість поглядів, істотно пропонують різні критерії та індикатори для оцінки ефективності. На сьогодні відсутня єдина методологічна база: не сформовано уніфікованої системи показників, і досі немає згальної думки щодо конкретних форм, методів розрахунку та аналізу окремих індикаторів.

Це створює нагальну потребу в обґрунтуванні та розробці комплексної системи показників для оцінки ефективності виробництва, яка відповідатиме сучасним вимогам господарювання.

Мета і завдання дослідження. Метою написання даної роботи є визначення поняття «ефективність виробничої діяльності», дослідження теоретичних та методичних підходів до визначення ефективності виробничої діяльності, пошук факторів, які на неї впливають та шляхів підвищення ефективності виробничої діяльності підприємства.

Відповідно до мети написання даної роботи можна виділити такі *завдання*:

- 1) В'ясувати сутність ефективності виробничої діяльності підприємства, як економічної категорії.
- 2) Проаналізувати методологію оцінки ефективності виробничої діяльності підприємства.
- 3) Охарактеризувати агропродовольчий комплекс України.
- 4) Проаналізувати основні техніко-економічні показники діяльності підприємства.
- 5) Провести аналіз виробничої діяльності підприємства.
- 6) Оцінити ефективність виробничої діяльності ТОВ «Агротехніка».

7) Виявити перспективи підвищення ефективності виробничої діяльності підприємства.

8) Охарактеризувати інноваційний проєкт погликацій підвищити ефективність виробничої діяльності підприємства.

9) Оцінити ефективність запропонованого інноваційного проєкту.

Об'єктом дослідження даної роботи є виробнича діяльність підприємства.

Предметом дослідження магистерської роботи є сукупність теоретичних і методичних проблем, пов'язаних з ефективністю виробничої діяльності підприємства.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань у роботі використано такі методи: порівняння, систематизації та узагальнення (під час встановлення сутнісних ознак поняття «ефективність виробничої діяльності», визначення факторів та методів впливу на ефективність виробничої діяльності підприємства – підрозділи 1.1, визначення методології оцінки ефективності виробничої діяльності – підрозділ 1.2, визначення сутності та встановлення підходів до оцінювання ринкової вартості підприємства - підрозділ 1.3); метод фінансових коефіцієнтів та порівняння (у процесі аналізування фінансово-економічного стану, фінансово-економічних результатів діяльності підприємства та оцінки ефективності виробничої діяльності – розділ 2; статистичні методи (для виявлення перспектив підвищення ефективності виробничої діяльності підприємства – розділ 3); багатоваріантні розрахунки (для оцінки ефективності запропонованого інноваційного проєкту – підрозділи 4.2 та 4.3).

Наукова новизна роботи полягає у розробці інноваційного проєкту з виробництва біопалива, що допоможе підприємству підвищити ефективність виробничої діяльності, досягнути визнання, як на вітчизняному, так і на закордонному ринках, підвищити конкурентоздатність підприємства збільшити рентабельність виробничої діяльності.

Інформаційною базою дослідження є законодавчо-нормативна база України; наукові розробки вітчизняних і зарубіжних учених з проблем виробничої

діяльності, економіки; статистична та бухгалтерська звітність підприємства; дані Державного комітету статистики України; матеріали періодичних видань.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у розробці шляхів підвищення ефективності виробничої діяльності підприємства. Підприємству запропоновано найбільш результативно застосування інновацій з метою підвищення ефективності виробничої діяльності, зокрема впровадження товарних інновацій, зокрема виробництво біопалива.

Теоретична значущість полягає у визначенні сутності ефективності виробничої діяльності підприємства, факторів які на неї впливають, визначення типів і факторів зростання ефективності виробництва, а також висвітленні економічних показників ефективності виробництва.

Особистий внесок магістранта полягає у розробці механізму впровадження виготовлення біодизельу у виробничу діяльність підприємства.

Апробація результатів дослідження. Окремі положення магістерської роботи було оприлюднено на Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів та права в умовах сучасних викликів», яка відбулася 16 грудня 2023 року в м. Ізмаїл. З результатів роботи конференції опубліковано тези у збірнику матеріалів.

Публікації. За темою магістерської кваліфікаційної роботи опубліковано одна наукова праця загальним обсягом 0,14 д.а.

Структура і обсяг роботи. Дипломна магістерська робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність ефективності виробничої діяльності підприємства

В теорії ефективності розрізняють два показники: ефект і ефективність. Під ефектом розуміють результат виробництва, наслідок якихось причин або дій. Ефект може вимірюватись в матеріальному, грошовому виразі. Економічний ефект – це результат яких-небудь дій, виражений в грошовій формі. Результат і ефект є спорідненими поняттями [110, с. 57].

Проте слід розрізняти ці терміни. З одного боку, ефект – це певна форма результату. Під економічним результатом розуміється загальний результат, зокрема обсяг продукції, що випускається, в натуральному і грошовому виразі, а під економічним ефектом – чистий результат (прибуток). Взаємозв'язок між цими поняттями може бути виражений залежністю, при якій економічний ефект дорівнює різниці між економічним результатом і економічними витратами, що були при цьому здійснені [20, с. 86].

Більшість керівників оцінку ефективності часто пов'язують з кількісною характеристикою кінцевих результатів виробництва. У результаті, така оцінка на практиці набуває однобічного характеру і втрачає свою прикладну та теоретичну значимість [71, с. 278].

Категорія ефективності є багатогранною та ємкою. Багатогранність поняття ефективності дає можливість економістам по-різному визначити його сутність. Термін «ефективність» (від лат. «efficientia») трактується як результативність певного процесу, дії.

Більшість економістів поняття ефективності виробництва пов'язують з ростом валового виробництва продукції. Разом із тим зустрічаються й інші

трактування цієї категорії. Найбільш поширене визначення економічної ефективності виробництва як співвідношення продукції і витрат. В економічній літературі ефективність часто ототожнюють з рентабельністю, окупністю витрат або нормою прибутку [40, с.243].

На думку В. Я. Мисель-Веселюка ефективність визначається обсягами виробленої продукції, розмірами прибутку і валового доходу у розрахунку на одиницю площі, рівнем рентабельності, доходності і норми прибутку [67, с. 15]. Проте, І. В. Різчик і В. Ю. Галушко пропонують новий підхід до аналізу ефективності виробничої діяльності підприємств, за яким оцінюється виробничий потенціал підприємства, тобто, наскільки можна збільшити обсяги виробництва, не залучаючи додаткових ресурсів.

Сутність ефективності виробництва іноді трактується не просто як співвідношення ефекту (результату) і ресурсів, традиційним є відображення ефективності виробництва як досягнення максимально корисного кінцевого результату при мінімізації витрат (ресурсів).

Так, О. Б. Наумов під ефективністю розуміє зростання виробництва матеріальних благ необхідної якості при зменшенні затрат живої і уречовленої праці в розрахунку на одиницю продукції, інакше кажучи, підвищення продуктивності суспільної праці [72, с. 40].

Проте, В. Г. Андрийчук вважає це не коректність такого визначення ефективності, оскільки досягти максимуму ефекту за мінімуму витрат через дію закону згладної доходності практично неможливо, адже економічні ресурси завжди обмежені [5, с. 55].

У зарубіжній літературі, зокрема американській, вчені-економісти Е. Долан та Ч. Ліндсей високремлювали також поняття економічної ефективності у виробництві [63, с. 12]. Категорія ефективності у виробництві на їхню думку, передбачає уникнення втрат з погляду підприємця і трактується як ситуація, у якій при наявному рівні знань і даної кількості

продуктивних ресурсів неможливо виробити більшу кількість одного товару, не жертвуючи при цьому можливістю виробити деяку кількість іншого товару.

Таким чином у зарубіжній літературі пропонують ефективність виробництва продукції розраховувати системою показників часткових і узагальнюючих. Часткові показники засновані на аналізі звітів про доходи і балансового звіту підприємства. При розрахунку узагальнюючих показників результат виступає випуск продукції, орієнтованої на споживача.

Взагалі ефективність виробництва – категорією, що являє собою якісну характеристику рівня господарювання. Ефективність виробництва можна розглядати більш широко – як певну соціально-економічну систему, що несе в собі і соціальні ознаки, та відображає якість економічних відносин стосовно використання всіх факторів та умов суспільного виробництва і відтворення [87, с. 125].

Ефективність виробництва, як частковий прояв ефективності господарської діяльності, за змістом є складним, багатограним явищем, що охоплює всі сторони й аспекти діяльності господарських об'єктів, як безпосередньо пов'язані з виробництвом продукції. В сучасних умовах функціонування підприємств суттєвого зростання ефективності виробництва можна досягти за рахунок максимальної економії не тільки уречовленої, а і живої праці [24, с. 32]. Визначальним показником інтенсифікації на сучасному етапі є темпи зростання кінцевих результатів в порівнянні з витратами, а не просто збільшення обсягів виробництва інноваційної продукції.

Основою виробничого процесу та, відповідно, частиною об'єкту управління його ефективністю, є технологічний процес. При цьому досконалисть технології, на сьогодні, є основою конкурентоспроможності продукції підприємства на національному та світовому ринках. Вартість виробництва продукції під впливом вискоефективних технологій може дати більш високий результат і зробити продукцію підприємства конкурентоздатною. Сутність вискоефективних технологій полягає не тільки у використанні засобів і техніки найкращих світових

стандартів, а саме науково-обґрунтованому нормуванні ресурсів, яке є системним та неперервним.

Суть проблеми підвищення економічної ефективності виробництва полягає в тому, щоб на кожну одиницю трудових, матеріальних і фінансових ресурсів домогтися максимального збільшення обсягу виробництва продукції [43, с. 351]. Це, в кінцевому рахунку, означає підвищення продуктивності суспільної праці, що є критерієм підвищення ефективності виробництва.

Необхідність і можливість підвищення ефективності виробництва обумовлюється як сукупністю постійно діючих факторів, так і низкою особливостей сучасного етапу економічного розвитку України.

Ефективність виробництва являє собою комплексне відбиття кінцевих результатів використання засобів виробництва і робочої сили за певний проміжок часу при виробництві товарів і послуг. У зарубіжних країнах у розвиненому ринковому економічному середовищі для окреслення результативності господарювання використовують інший термін – продуктивність системи виробництва і обслуговування, під яким розуміють ефективне використання ресурсів (праці, капіталу, землі, матеріалів, енергії, інформації). Отже, ефективність виробництва і продуктивність виробничої системи – це по суті термини-синоніми, які характеризують одні і ті ж результативні процеси [45, с. 351]. При цьому слід усвідомлювати, що загальна продуктивність системи є поняттям набагато ширшим, ніж продуктивність праці і прибутковість виробництва.

Ефективність виробництва – узагальнене і повне відображення кінцевих результатів використання засобів, предметів праці та робочої сили на підприємстві за певний проміжок часу.

Важливим фактором при визначенні суті ефективності виробничої діяльності підприємства є її класифікація за окремими ознаками, кожна з яких має певне практичне значення. Види ефективності виробництва розрізняються переважно на підставі одержаних ефектів від господарської діяльності підприємства (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Види ефективності виробничої діяльності
Примітка *. [45 с. 351]

Відповідні види ефективності виробництва високреслюються переважно з різноманітністю одержуваних результатів господарської діяльності підприємства. Перш за все результат виробництва буває економічним або соціальним.

Економічний ефект відображає різні вартісні показники, що характеризують проміжні і кінцеві результати виробництва на підприємстві. До таких показників належать обсяг товарної, чистої або реалізованої продукції, величина одержаного прибутку, економія тих чи інших видів виробничих ресурсів або загальна економія від зниження собівартості продукції тощо [77 с. 435].

Соціальний ефект зводиться до скорочення тривалості робочого тижня, збільшення кількості нових робочих місць і рівня зайнятості людей, поліпшення умов праці та побуту, стану навколишнього середовища, загальної безпеки життя тощо. Залежно від об'єкту, стосовно якого визначають результативність його функціонування, розрізняють локальні і народногосподарські ефекти.

Локальний ефект означає конкретний результат виробничо-господарської чи іншої діяльності даного підприємства, внаслідок якої воно має певний дохід.

Якщо ж виробництво продукції на даному підприємстві потребує додаткових витрат ресурсів, але її споживання на іншому підприємстві пов'язане з меншими експлуатаційними витратами або іншими позитивними наслідками діяльності, то

йдеться про визначення народногосподарського ефекту, зростає спільного ефекту у сферах виробництва і споживання відповідних виробів.

Дифузійний ефект може реалізовуватися у тих випадках, коли певне господарсько-управлінське рішення, нововведення технічного, організаційного, економічного чи соціального характеру поширюється на інші галузі, внаслідок чого відбувається його мультиплікація.

Резонансний ефект має місце тоді, коли щось нововведення у певній галузі активізує і стимулює розвиток інших явищ у виробничій сфері.

Ефект стартового вибуху — це ланцюгова реакція у перспективі. Він можливий за умови, що певний стартовий вибух стає початком наступного ланцюгоподібного збільшення ефекту у тій же самій або іншій галузі виробництва чи діяльності [22, с. 47].

У процесі створення будь-яких матеріальних цінностей з'являються супроводжувальні можливості з певним ефектом. Такі можливості проявляються у вигляді різних проміжних і побічних результатів, використання виробничих і побутових відходів тощо.

Также, ефективність виробничої діяльності — економічна категорія, яка відображає суть процесу відтворення і ступінь досягнення основних цілей, які визначаються системою економічних законів відповідно до суспільного відтворення. Вона характеризує відношення виробництва, розподілу і обміну матеріальних благ і послуг при найменших сукупних затратах живої і уречовленої праці на одиницю кінцевого корисного результату.

1.2. Нормативно-методологічна база ефективності виробничої діяльності підприємства

Виробнича діяльність є основою створення будь-якого підприємства, але саме за рахунок реалізації виробленої продукції формуються результати

діяльності, тобто підприємство отримує прибуток. Тому ефективність виробничої діяльності є одним з найважливіших показників роботи підприємства. Проте, підприємство створюється та розвивається в правовому полі держави на території якої воно знаходиться. Виробництво підприємства повинно відповідати вимогам чинної законодавчої та нормативної бази.

При створенні підприємства, уділенні процесу виробництва, реалізації продукції, закупівлі необхідних ресурсів, ліквідації та реорганізації підприємства суб'єкти господарювання керуються Господарським кодексом України. Кодекс визначає основні засади господарювання в Україні і регулює господарські відносини, що виникають у процес організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

Господарський кодекс України має на меті забезпечити зростання ділової активності суб'єктів господарювання, розвиток підприємництва і на цій основі підвищення ефективності суспільного виробництва, його соціальну спрямованість відповідно до вимог Конституції України, утвердити суспільний господарський порядок в економічній системі України, сприяти гармонізації її з іншими економічними системами.

Важливим також є достовірність бухгалтерського обліку, який ведеться на підприємстві. Ведення бухгалтерського обліку регламентується Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Даний Закон визначає правові принципи регулювання організації, ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності та поширюється на всіх юридичних осіб незалежно від організаційно-правових форм і форми власності, а також на представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, які зобов'язані вести бухгалтерських облік і подавати фінансову звітність відповідно до чинного законодавства. Ефективність виробництва також залежить від дотримання підприємством Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та Положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Зокрема таких як НП(С)БО 1

«Загальні вимоги до фінансової звітності», П(С)БО 7 «Осередні засоби», П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», П(С)БО 9 «Засапи», П(С)БО 15 «Дохід», П(С)БО 16 «Витрати».

Наявна нормативно-правова база перешкоджає оновленню та вдосконаленню, адже вона не відповідає нормам міжнародного законодавства. Підприємства, які займаються експортом товарів, самостійно узгоджують норми національного законодавства з нормами міжнародного, що потребує значних затрат часу та ресурсів, а отже, перешкоджає виходу національних виробників на міжнародний ринок. Система показників ефективності виробничої діяльності підприємства повинна давати всебічну оцінку використання всіх ресурсів підприємства і містити всі загальноекономічні показники. Дуже важливо, щоб розрахунки ефективності виробництва проводилися безупинно: на стадіях проекту плану, затвердження плану, по мірі його виконання.

Діючи, мобілізуюча роль показників ефективності виробництва багато в чому визначається методологією їхнього розрахунку. Слід зауважити, що, орієнтуючись тільки на темпи росту як на показник, що характеризує ефективність виробництва, можна упустити головний фактор ефективності – інтенсифікацію виробництва, тому що високі темпи зростання можуть бути досягнуті і за рахунок екстенсивних факторів, тобто в результаті додаткових капітальних вкладень на розширення виробництва (нове будівництво, відновлення устаткування, реконструкція підприємств) або використання засобів і внутрішніх резервів виробництва при цьому може залишатися на низькому рівні [10, с. 67].

Однак було помилково зі сказаного робити висновок про непридатність показника темпів росту для оцінки ефективності виробництва та окремих техніко-економічних показників. У системі показників ефективності виробничої діяльності не всі з них мають однакову значимість. Виділяють головний додатковий (диференційований) показники. Якщо перші прийнято називати загальною, то другі є функціональними та характеризують певну сторону діяльності.

Узагальнюючі показники в основному виражають кінцеві результати виробництва й виконання стратегічних завдань. Функціональні показники використовуються для аналізу та виявлення резервів ефективності, усунення слабких сторін виробництва.

Ефективність виробництва – це комплексне відбиття кінцевих результатів використання засобів виробництва й робочої сили (працівників) за певний проміжок часу.

Також ознакою ефективності може бути необхідність досягнення мети виробничо-господарської діяльності підприємства з найменшими витратами суспільної праці або часу.

У кінцевому підсумку змістове тлумачення ефективності як економічної категорії визначається об'єктивно діючим законом економії робочого часу, що є основоположною субстанцією багатства й мірою витрат, необхідних для його нагромадження та використання суспільством. Саме тому підвищення ефективності виробництва треба вважати конкретною формою вияву цього закону. Система показників ефективності виробничої діяльності, що її побудовано на підставі зазначених принципів, має включати кілька груп:

- 1) Узагальнюючі показники ефективності виробничої діяльності.
- 2) Показники ефективності використання праці (персоналу).
- 3) Показники ефективності використання необоротних активів.
- 4) Показники ефективності використання оборотних активів.

Кожна з цих груп включає певну кількість конкретних абсолютних чи відносних показників, що характеризують загальну ефективність господарювання або ефективність використання окремих видів ресурсів [27, с. 469].

Систему показників ефективності виробничої діяльності підприємства можна представити з допомогою табл. 1.1.

Оцінка даних показників повинна відбуватися у динаміці, тобто є необхідним порівнювати отримані результати з результатами попередніх років, а також з запланованими. Розглянемо кожен з наведених показників детальніше.

Таблиця 1.1

Показники ефективності виробничої діяльності підприємства

Показники ефективності використання			
Узагальнюючі показники	Праці (персоналу)	Необоротних активів	Оборотних активів
1. Темпи зростання випуску продукції.	1. Темпи зростання продуктивності праці.	1. Загальна фондовіддача.	1. Швидкість обертання оборотних активів.
2. Витрати на 1 грн. товарної продукції.	2. Частка приросту продукції за рахунок зростання продуктивності праці.	2. Фондовіддача активної частини основних виробничих засобів.	2. Середньорічний залишок оборотних активів.
3. Виробництва чистої продукції на 1 грн. витрат.	3. Коefіцієнт використання фонду робочого часу.	3. Рентабельність основних виробничих засобів.	3. Коefіцієнт оборотності оборотних активів.
4. Загальна рентабельність виробництва.	4. Тривалість одиниці продукції.	4. Фондовіддача одиниці продукції.	4. Коefіцієнт завантаження оборотних активів.
5. Частка приросту продукції за рахунок інтенсифікації виробництва.	5. Виробництво	5. Середньорічна аварійність необоротних активів.	5. Обсяг невільних оборотних активів.

Примітка: Побудовано на основі [27, с. 469]

Показник темпів зростання виробництва чистої (товарної) продукції використовують з метою аналізу динаміки виробництва. Валова продукція - це вартість усієї виробленої продукції і виконаних робіт, включаючи незавершене виробництво. Виражається звичайно у порівнянних цінах. Товарна продукція відрізняється від валової тим, що в неї не включають залишки незавершеного виробництва з внутрішнього господарського обороту. Виражається вона у ринкових цінах, що діють у звітному році за своїм складом на багатьох підприємствах. Валова продукція збігається з товарною, якщо немає внутрішнього господарського обороту і незавершеного виробництва.

Темпи зростання обсягу чистої (товарної) продукції розраховуються за формулою

$$T_{\text{ЧП}} = Q_{\text{ЧП}} / Q_{\text{Пл.}}, \quad (1.1)$$

де $Q_{\text{ЧП}}$ – обсяг чистої продукції в i -м періоді, грн.;

$Q_{\text{Пл.}}$ – обсяг чистої продукції в базовому (плановому) періоді, грн.

Витрати підприємства на виробництво продукції складаються з наступних елементів витрат:

- 1) Матеріальні витрати (сировина і матеріали, покупки комплектуючих виробів і напівфабрикати, паливо, електроенергія, теплосервіс).
- 2) Витрати на оплату праці.
- 3) Відрахування на соціальні заходи.
- 4) Амортизаційні відрахування.
- 5) Інші витрати.

Показник витрат на 1 грн. товарної продукції – важливий узагальнюючий показник собівартості продукції, який вищий тим, що, по-перше, є універсальним, по-друге, наочно показує прямий зв'язок між собівартістю і прибутком. Обчислюється він віднісшенням загальної суми витрат на виробництво і реалізацію продукції до вартості товарної продукції в діючих цінах:

$$V_{\text{втр.тп}} = Q_{\text{вв}} / B_{\text{сть.тп}}, \quad (1.2)$$

де $Q_{\text{вв}}$ – сума понесених витрат на виробництво і реалізацію продукції;
 $B_{\text{сть.тп}}$ – вартість товарної продукції в діючих цінах.

У показнику витрат на 1 грн. товарної продукції концентруються всі поточні витрати виробництва, викликані виробленням і реалізацією всієї товарної продукції. Різниця між даним показником і витратами, затраченими на виготовлення, показує величину прибутку, отриману з кожної гривні товарної продукції. Рівень цих витрат відображає рівень організації виробництва.

Зворотним до показника витрат на 1 грн. товарної продукції є показник виробництва чистого продукції на 1 грн. витрат:

$$П_{\text{чп}} = B_{\text{сть.тп}} / Q_{\text{вв}}, \quad (1.3)$$

Загальна рентабельність виробництва – один з найважливіших якісних показників економічної ефективності виробництва. У ньому узагальнюється діяльність підприємства, що виражається в співвідношенні використовуваних ресурсів виробництва (засобів виробництва) і отриманого ефекту. У цьому сенсі рентабельність представляє модифікацію коефіцієнта економічної ефективності [91, с. 189].

Визначаючи рентабельність виробництва на будь-якому рівні господарювання, необхідно підтримувати ефект зіставити з виробничими витратами, які можуть бути постійними та змінними.

Постійні витрати являють собою кошти, що витрачаються підприємством на виробництво і реалізацію продукції, виступають у вигляді повної собівартості і покриваються вииторгом від реалізації продукції. Змінні витрати знаходять своє втілення в основних і оборотних виробничих засобах, що покриваються за рахунок додаткового продукту, створюваного протягом багатьох виробничих циклів.

До найважливіших узагальнюючих показників ефективності виробничої діяльності підприємства також відноситься частка приросту обсягу продукції, що виробляється, за рахунок інтенсивних чинників. Це зумовлюється тим, що в сучасних умовах господарювання економічно і соціально вигідним є не екстенсивний (шляхом збільшення обсягу ресурсів, що застосовуються) а інтенсивний (за рахунок кращого використання наявних ресурсів) розвиток підприємства [26, с. 58]. Частка приросту продукції за рахунок інтенсифікації виробництва підприємства можна визначити за формулою.

$$\Delta Q_{ВП\text{інт}} = 100 * (1 - \Delta P / \Delta Q_{ВП}), \quad (1.4)$$

де ΔP – приріст ресурсів, що використовується, за певний період, %;

$\Delta Q_{В}$ – приріст обсягу виробництва продукції за певний період, %

Важливе значення для ефективності виробничої діяльності підприємства має система показників ефективності використання трудових ресурсів, тобто персоналу підприємства. Це можна пояснити тим, що основним чинником зростання ефективності виробництва є працівники. Підвищення продуктивності праці працівників, їх ділові якості визначають ефективність виробництва в цілому.

Від ефективності використання трудових ресурсів у процесі виробництва залежать показники обсягів виробництва продукції, її собівартість, якість тощо.

Продуктивність праці є основним показником ефективності виробництва. Основною метою планування продуктивності праці є пошук резервів, використання яких дозволило б організації вийти на більш низький рівень витрат на персонал, ніж досягнутий конкурентами, і забезпечити тим самим можливість виживання в умовах ринку [59, с. 232].

Темп зростання продуктивності праці на планований рік визначається відношенням реального рівня продуктивності праці до планового (або очікуваного) у відсотках:

$$\Gamma_{\text{пп}} = \text{ПП}_{\text{р}} / \text{ПП}_{\text{пл}} \cdot 100\% \quad (1.5)$$

де $\text{ПП}_{\text{пл}}$ – запланований рівень продуктивності праці;

$\text{ПП}_{\text{р}}$ – реальний рівень продуктивності праці.

Важливий напрямом аналізу виявлення частки приросту обсягу продукції за результатами зміни продуктивності праці:

$$\Delta Q_{\text{пп}} = (1 - \Delta \text{Ч} / \Delta Q_{\text{вп}}) \cdot 100, \quad (1.6)$$

де $\Delta \text{Ч}$ – приріст зміни чисельності працюючих, %;

ΔQ – відповідно приріст зміни обсягу продукції, %.

Коефіцієнт використання робочого часу визначається як відношення фактичної загальної кількості корисного фонду робочого часу працівників до нормативного (планового) корисного фонду робочого часу:

$$\text{Коеф.}_{\text{фрч}} = \text{ФРЧ}_{\text{факт.}} / \text{ФРЧ}_{\text{пл.}}, \quad (1.7)$$

де $\text{ФРЧ}_{\text{факт.}}$ – фактична кількість корисного фонду робочого часу,
 $\text{ФРЧ}_{\text{пл.}}$ – нормативний обсяг корисного фонду робочого часу.

Трудовісткість – це показник, який характеризує затрати часу на одиницю продукції, розраховується за формулою:

$$\text{Тр.} = \text{Т} / \text{Q}_{\text{вп}}, \quad (1.8)$$

де Т – затрати робочого часу;

$\text{Q}_{\text{вп}}$ – обсяг виробленої продукції.

Звернемось до даного показника є виробіток. Виробіток – це кількість виробленої продукції за одиницю часу або кількість продукції, яка припадає на одного середньоблікового працівника чи робітника за рік, квартал, місяць. Він вимірюється відношенням кількості виробленої продукції до величини робочого часу, витраченого на його виробництво.

Необоротні активи представляють матеріальні активи, що утримуються з метою використання у процесі виробництва, поступово передаючи свою вартість виготовленій продукції.

Рівень використання необоротних активів займає провідне місце в системі показників ефективності виробництва підприємства. Продуктивність діючих основних засобів залежить від їх технічного рівня, оптимальних строків експлуатації, рівня його завантаження, належної організації ремонтно-технічного обслуговування тощо [77, 445].

Фондовіддача – економічна категорія, яка характеризує виробничі відносини з економічної ефективності використання необоротних активів. Кількіське вираження фондовіддачі є відношенням обсягу валової продукції або іншої результативної величини до середньорічної вартості основних виробничих засобів. Загальна фондовіддача розраховується за формулою:

$$Фд = Q_{ВП} / ОВЗ_{ср} \quad (1.9)$$

де $Q_{ВП}$ – обсяг виробництва за рік у вартісному вираженні;

$ОВЗ_{ср}$ – середньорічна вартість основних виробничих засобів.

В свою чергу середньорічна вартість основних виробничих засобів розраховується за формулою:

$$ОВЗ_{ср} = ОВЗ_{поч.} + ОВЗ_{вв.} * (T_{вв.} / 12) - ОВЗ_{вив.} * (T_{вив.} / 12), \quad (1.10)$$

де $ОВЗ_{поч.}$ – вартість основних засобів на початок року, грн;

$ОВЗ_{вв.}$ – вартість введених протягом року основних засобів, грн;

$T_{вв.}$ – кількість місяців до кінця року, протягом яких функціонуватимуть введені основні засоби;

$ОВЗ_{вив.}$ – вартість виведених з експлуатації основних засобів протягом року, грн;

$T_{вив.}$ – кількість місяців до кінця року з моменту виведення з експлуатації основних засобів.

Фондовіддача активної частини основних засобів характеризується відношенням вартості виробленої продукції до середньорічної вартості активної частини основних засобів. До активної частини основних засобів відносяться ті, які беруть безпосередню участь у виробничому процесі.

Під рентабельністю основних засобів розуміють показник ефективності використання основних виробничих засобів підприємства, який розраховується як відношення прибутку від основної виробничої та невиробничої діяльності

підприємства до середньорічної вартості основних виробничих засобів, тобто за формулою:

$$P_{OЗ} = \frac{\Pi}{OЗ_{ср}} * 100, \quad (1.11)$$

де Π – прибуток від основної, виробничої та невиробничої діяльності підприємства.

Показник фондомісткості є оберненим до показника фондovіддачі. Характеризує потребу в основних виробничих засобах для виробництва одиниці продукції. Визначається формулою:

$$Ф_{м.} = Q_{вп} / QЗ_{ср}. \quad (1.12)$$

Матеріальні ресурси є основою формування собівартості продукції яка виготовляється. Матеріали, паливо та енергія у ході свого використання підвищують ефективність виробничої діяльності підприємства за умови ресурсозбереження, зниження матеріаломісткості та енергоємності продукції та послуг.

Узагальнюючим вартісним показником ефективності використання матеріальних ресурсів є матеріаломісткість, яка визначається як співвідношення суми матеріальних витрат до вартості виготовленої продукції і показує, скільки матеріальних витрат припадає на кожну гривню виготовленої продукції.

Ефективне використання оборотних активів – це таке їх функціонування під час якого забезпечується стійкий стан фінансових ресурсів та досягаються найвищі результати діяльності при найменших витратах кіднвства.

Важливим показником ефективності використання оборотних активів є їхня оборотність.

Для забезпечення ефективності виробничої діяльності необхідно максимально скоротити тривалість обороту оборотних активів, через те що від

тривалості обороту залежить величина необхідних підприємству активів для здійснення процесу виробництва та реалізації продукції [50, с. 469].

Ефективність використання оборотних активів не можна виміряти за допомогою одного показника. Для цього необхідна система показників, найважливішим з яких є швидкість обертання. Цей показник обчислюється у днях і характеризується періодом, за який оборотні активи підприємства здійснюють один оборот:

$$O = (Зал.ОА_{сер.p} * Д) / Q_{rp}, \quad (1.13)$$

де $Зал.ОА_{сер.p}$ – середньорічний залишок оборотних активів;

$Д$ – тривалість періоду, за який обчислюється обертання, дні;

Q_{rp} – обсяг реалізованої продукції, грн.

Цей показник водночас відображає обсяг реалізації створених товарів і наданих послуг за даний період і ефективність використання матеріальних засобів і коштів.

Обертання оборотних активів обчислюється за планом і фактично. Порівнюючи фактичний час обертання з плановим, визначають прискорення або сповільнення обертання як щодо всіх нормованих оборотних активів, так і до окремих їх статей.

Середньорічний залишок оборотних активів визначається з допомогою такої формули:

$$Зал.ОА_{сер.p} = (З_1 + З_2 + \dots + З_{12}) / 12, \quad (1.14)$$

де $З_1, З_2 \dots З_{12}$ – середньомісячні залишки оборотних активів, грн.

Коефіцієнт оборотності оборотних активів показує скільки оборотів можуть зробити оборотні активи за певний період часу:

$$K_{об.} = PP / ЗаЛ.О_{асер.p.}, \quad (1.15)$$

де РР – обсяг реалізованої продукції, грн.;

Коефіцієнт завантаження оборотних активів є оберненим до коефіцієнта оборотності показником і визначається за формулою:

$$K_{зав.} = ЗаЛ.О_{асер.p.} / П. \quad (1.16)$$

Він характеризує частку оборотних активів у кожній гривні реалізованої продукції. Що менше оборотних активів припадає на 1 грн. обороту, тим краще вони використовуються [52, с. 317].

В результаті прискорення оборотності оборотних активів підприємства відбувається:

- 1) Збільшення обсягу виробленої продукції на кожну грошову одиницю поточних витрат підприємства;
- 2) Вивільнення частини активів з обороту і створення за їх рахунок додаткових резервів для розширення виробництва.

Обсяг вивільнених за рахунок скорочення обороту оборотних активів можна визначити наступним чином:

$$\Delta Z_c = (Q_{гз.} / 360) \times (T_6 - T_3), \quad (1.17)$$

де ПЗ – обсяг реалізованої продукції в звітному році, грн.;

T₆, T₃ – середня тривалість одного обороту оборотних активів у базовому та звітному роках, дні.

Рентабельність оборотних активів характеризує ефективність їх використання підприємством і показує, скільки прибутку припадає на 1 грн коштів, спрямованих на формування оборотних активів, розраховується

відношенням прибутку від реалізації продукції до середніх залишків оборотних активів:

$$P_{OA} = \Pi_{rp} / \text{Зал. OA}_{\text{серед.р.}} \quad (1.18)$$

де Π_{rp} – прибуток від реалізації продукції, грн..

При визначенні ефективності виробничої діяльності підприємства важливе значення також має аналіз структури експорту та імпорту як для даного підприємства так і для національного господарства країни в цілому. У світовій практиці вважається, що за умови закупівлі 20% продовольства від виробленого країна-імпортер втрачає свою продовольчу незалежність і створюється загроза її національній безпеці [82, с. 79].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Аналіз переробної промисловості сільського господарства України

Україна обгрунтовано вважається аграрною державою, оскільки родючість українських земель, значна сільськогосподарська складова вітчизняного експорту, кількість громадян, задіяних у сфері агропромислового комплексу тощо свідчать про пріоритетність сільського господарства у нашій державі. Забезпеченість одним із ключових кінцевих результатів діяльності агропромислового комплексу – продуктами харчування є важливою складовою національної безпеки України.

Переробна промисловість сільського господарства – це сукупність галузей народного господарства, пов'язаних з виробництвом, переробкою та реалізацією сільськогосподарської продукції, які спрямовані на забезпечення населення продуктами харчування [36 с. 37].

Переробна промисловість сільського господарства як об'єкт адміністративно-правового регулювання характеризується тим, що державі належать вжити в життя такі заходи:

- 1) Надання агропромисловим товаровиробникам права вільного вибору форм власності і напрямів трудової та господарської діяльності, повної власності на результати своєї праці.
- 2) Регулювання відносин агропромислових товаровиробників і держави за допомогою системи бюджетного фінансування, кредитування, оподаткування, страхування, застосування широкого комплексу ціл.
- 3) Прямий державний протекціонізм у здійсненні зовнішньо-економічних операцій з вітчизняною сільськогосподарською продукцією.
- 4) Застосування товарних інтервенцій і тимчасового адміністративного регулювання цін.

Структуру агропромислового комплексу України можна представити з допомогою рис. 2.1.

Рис. 2.1. Структура переробної промисловості сільського господарства України

Примітка *. Побудовано на основі [36, с. 57]

Сільське господарство поширене на всій території України. Його розвиток визначає високий рівень господарського освоєння земель України [98, с. 78].

Сільськогосподарські угіддя займають 42 млн гектарів, що становить 70% загального фонду країни. 78,9% сільськогосподарських угідь – орні землі (рілля) і багаторічні насадження, 13,0% – пасовища, 8,4% – сіножаті. Найвища частка орних земель – у степових районах (70-80%) і лісостеповій зоні. Пасовища зосереджені, в основному, в Карпатах, на Поліссі та в південно-східних степових областях, сіножаті – в долинах лісостепової і лісостепової зон. Станом на 2024 р. українські сільськогосподарські виробники постачають свою продукцію в 190 країн світу.

Зараз помітно знижується родючість ґрунтів, площі, які випадають із сільськогосподарського обігу, не набувають іншого статусу, наприклад, природоохоронних земель. За останні роки площі під сільськогосподарськими культурами внаслідок економічної кризи почасти знизились майже вдвічі. У галузевій структурі сільського господарства розвиваються рослинництво і тваринництво. Співвідношення обсягів їх продукції дещо змінюється, і в останні роки домінує рослинництво, на його частку припадає приблизно 52-53% усієї сільськогосподарської продукції.

У 2024 р. загальний обсяг виробництва валової продукції сільського господарства склав 252,3 млрд. грн., у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах – 119,1 млрд. грн., господарствах населення – 113,7 млрд. грн.

Перевищення обсягів виробництва відзначалось у 15 регіонах країни: від 1,6 % у Закарпатській області до 16,0 % у Хмельницькій. Найсуттєвіший внесок у загальний обсяг валової продукції зробили господарства Вінницької (7,9 %), Київської (6,8 %), Полтавської (6,1 %), Харківської (6,0 %), Черкаської (5,8 %), Дніпропетровської (5,6 %) та Хмельницької (5,3 %) областей.

У галузевій структурі валової продукції сільського господарства провідне місце традиційно належить продукції рослинництва. Загалом у 2024 р. вироблено рослинницької продукції на 177,4 млрд. грн. Порівняно з 2023 р. відбулося збільшення на 3,1 % обсягів виробництва [34].

У галузі тваринництва обсяг виробництва за 2024 р. становив 75,5 млрд. грн., що на 2,9 % більше порівняно з 2023 р. Зростання відбулося за рахунок приросту виробництва на 4,6 % в аграрних підприємствах, частка яких у загальному обсязі тваринницької продукції склала 44,9 % [35].

Розглянемо структуру валової сільськогосподарської продукції з допомогою рис. 2.2.

Провідне місце в рослинництві займає зерноне господарство. Саме зернові культури є основними в усіх сільськогосподарських зонах, особливо в Лісостепу і Степу, а посівна площа складає майже половину їх загальної кількості. Головною

зерновою культурою, яка займає половину посівних площ, відведених у цих зонах під зернові, – озима пшениця. У Поліссі її посівні площі набагато менші. Друге місце серед зернових займає озиме жито.

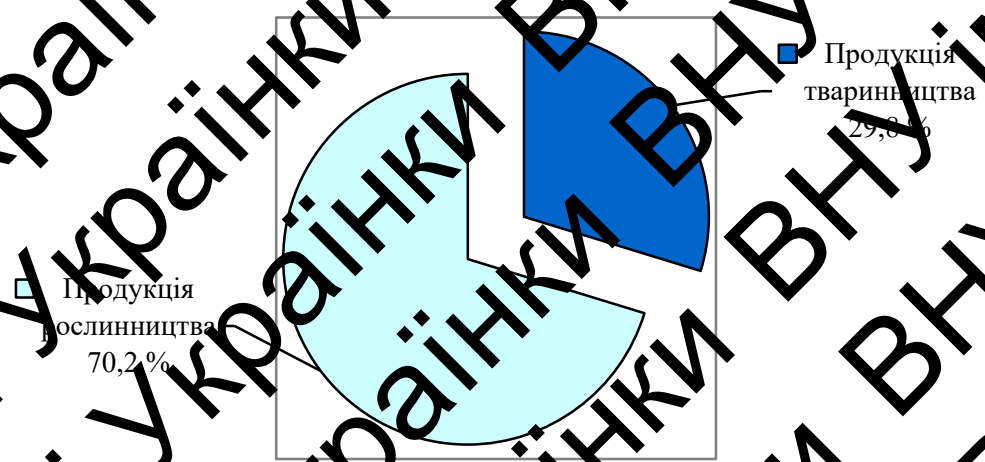

Рис. 2.2. Структура валової продукції сільського господарства у 2024 році

Примітка: * Побудовано автором на основі [34, 35]

Балансована структура сільського господарства передбачає обов'язковий розвиток другої основної її ланки – тваринництва. В окремі роки на його частку в Україні припадало до 33% обсягу валової сільськогосподарської продукції. В основному, ця галузь поступається рослинництву на 4-5%. Тваринництво в Україні багатогалузеве. Основними його галузями є скотарство, свинарство, півчарство і птиківництво.

Єдиною галуззю економіки України, яка торік показала приріст, стало сільське господарство. Воно завершило 2024-й із показником плюс 2,8%. Це було досягнуто завдяки рекордному урожаю зернових культур. Обсяги виробництва основних сільськогосподарських культур, розмір площ, відведених під ці культури, та урожайність за 2024 рік у порівнянні з 2022 роком можна відобразити з допомогою даних табл. 2.1 [34].

Отже, збір зернових та зернобобових культур у 2024 році зріс на 1512,7 тис. грн., тобто на 2,4 % у порівнянні з 2024 роком. Разом з тим, розмір посівної площі зменшився на 710,7 тис. т., також зросла врожайність даних культур. Значно зріс валовий збір сої у 2024 році, він склав 3871,4 тис. грн. або на 1130,7 тис. грн.

більше ніж у 2022 році, що становить 41,3 %. Знизились обсяги збору соняшника, ріпаку, плодів та ягід. Зросли розміри збору цукрових буряків, картоплі, овочів та винограду. У 2024 р. індекс виробництва продукції тваринництва порівняно з 2022 р. становив 102,0 %, у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах – 104,6%, у господарствах населення – 100,0%:

Таблиця 2.1

Динаміка основних показників розвитку рослинництва за 2024 р.

Сільськогосподарські культури	Наганий збір			Зібрана площа			Урожайність	
	тис. грн.	2024 р./2022 р.		тис. т.	2024 р./2022 р.		ц/га	(+;-) до 2022 р.
		+; -	у %		+; -	у %		
Зернові культури: всього	63798,0	1512,7	102,4	14610,7	-710,7	95,4	43,6	3,0
У тому числі								
- пшениця	24101,9	2174,1	109,9	6007,6	-315,8	93,0	40,5	5,4
- ячмінь	9043,4	1691,5	123,0	3002,4	-59,2	98,1	30,1	6,1
- кукурудза, зерно	28452,2	-2409,8	92,1	4621,1	170,0	95,9	61,6	-2,5
Цукрові буряки	15553,0	4763,6	143,2	329,6	59,1	121,8	171,9	73,0
Соняшник	10102,0	-839,2	92,3	5209,1	202,7	104,1	19,4	-2,5
Соя	3871,4	1130,1	141,3	79,3	455,4	154,0	21,6	1,1
Ріпак	2199,2	-136,1	94,2	85,2	-122,5	87,6	25,4	1,8
Картопля	23692,8	1841,3	108,4	1342,7	-27,8	98,0	176,3	17,0
Овочі	9619,3	243,3	102,6	463,7	-7,0	98,5	107,9	8,2
Плоди та ягоди	1598,9	-169,4	92,2	209,2	18,6	99,7	95,8	-7,3
Виноград	435,5	-20,5	95,5	44,0	-1,8	96,1	98,7	3,9

Примітка*. Побудовано автором на основі [34]

У сільськогосподарських підприємствах у 2024 р. порівняно з 2022 р. обсяг вирощування худоби та птиці збільшився на 5,3%, у т.ч. свиней – на 4,2%, птиці всіх видів – на 1,3%, але скорочено вирощування великої рогатої худоби на 5,3%; відношення обсягу вирощування худоби та птиці до їхньої реалізації на забій становило 104,0% (у 2022 р. – 105,5%); середньодобві приросту великої рогатої худоби на вирощуванні, відгодівлі та нагулі збільшилися на 4,3%, свиней – на 2,1%. З допомогою табл. 2.2 відобразимо фінансові результати від діяльності сільськогосподарських підприємств України за областями у 2024 році.

Отже, загальний розмір чистого прибутку отриманого сільськогосподарськими підприємствами у 2024 році склав 22567131,4 тис. грн.

Аналізуючи дані по регіонах видно, що найбільше прибутків сільсько-господарська діяльність у 2024 році принесла підприємствам та організаціям Полтавської, Кіровоградської, Київської, Черкаської, Одеської та Дніпропетровської областей. Збитковими за підсумками року виявилися підприємства Житомирської, Івано-Франківської, Тернопільської, Чернігівської областей та міста Києва. Дані свідчать про нерівномірний розвиток сільськогосподарська по території України.

Таблиця 2.2

Фінансові результати діяльності підприємств галузі сільськогосподарства по областях України у 2024 році

Область	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	Частка в загальній кількості підприємств		Рівень рентабельності (збитковості), %	
		Отримали чистий прибуток	Отримали чистий збиток	усієї діяльності	операційної діяльності
Україна	22667134,4	85,3	14,9	22,6	22,6
Вінницька	108829,0	36,0	4,0	38,6	33,6
Волинська	206362,4	31,1	18,9	10,8	23,6
Дніпропетровська	1593971,8	86,4	13,6	11,2	11,9
Донецька	504385,3	84,4	15,6	7,4	11,6
Житомирська	-259241,4	2,2	27,8	-4,9	6,3
Закарпатська	375712,4	29,8	1,2	10,3	16,5
Запорізька	1400557,7	84,8	15,2	23,1	25,2
Івано-Франківська	-61749,0	84,7	15,3	10,9	4,3
Київська	2933925,6	83,4	16,6	15,9	21,5
Кіровоградська	3308600,2	91,5	8,5	37,5	43,0
Луганська	105502,4	90,2	9,8	3,0	2,7
Львівська	124134,5	82,5	17,4	13,5	30,9
Миколаївська	123983,0	86,9	13,1	9,0	26,9
Одеська	1891733,7	96,6	9,4	23,7	18,3
Полтавська	4411636,4	84,5	15,5	28,2	40,3
Рівненська	788721,9	77,4	22,6	16,4	44,8
Сумська	728364,5	82,6	17,4	8,0	39,6
Тернопільська	-345127,0	81,1	18,9	-3,1	4,0
Харківська	1003717,0	84,1	15,9	7,5	26,7
Херсонська	1126103,8	78,9	21,1	11,8	20,7
Хмельницька	930923,8	86,7	13,3	6,9	25,5
Черкаська	2718087,1	88,2	11,8	23,4	39,5
Чернівецька	127851,4	81,1	18,9	5,4	10,5
Чернігівська	-400533,8	81,3	18,9	4,1	10,6
м.Київ	-220600,9	51,1	48,9	28,1	-21,2

Примітка*. Побудовано автором на основі [22]

У 2024 році чисельність прибуткових сільськогосподарських підприємств Волинської області склала 155, на яких підприємствах задіяно 6841 осіб, зокрема у рослинництві – 3179 осіб, а у тваринництві – 3662 особи. Під сільськогосподарське виробництво застосовується 188,1 га угідь, даний показник є одним з найвищих по Україні. Загалом у 2024 році сільськогосподарські підприємства Волинської області в ході своєї діяльності отримали 1769802,8 тис. грн. виручки від реалізації сільськогосподарської продукції.

Отже є доцільним охарактеризувати аграрний сектор Волинської області. Так, провідною галуззю економіки Волинської області є промисловість та аграрний сектори, які забезпечують більше половини її сукупного продукту. Сільське господарство спеціалізується на тваринництві м'ясо-молочного напрямку, а також на виробництві зернових культур, сої, цукрових буряків, овочів, картоплі [34].

Сільськогосподарську діяльність у регіоні проводять більше 900 господарюючих суб'єктів, понад 132 тисячі особистих селянських господарств у користуванні яких знаходиться 329,2 тис. га землі. У сільськогосподарських підприємствах зайнято 11 тис. осіб. Виробничу діяльність у харчовій та переробній галузі здійснюють понад 100 підприємств, зайнято 48 тис. працівників або колективний, зайнятий у промисловості Волині.

Щодо рослинництва у Волинській області, то у минулому році всіма категоріями господарств було зібрано 1035,9 тис. тонн зерна, до рівня попереднього року приріст склав 133,9 тис. тонн, або 14,8%. Середня врожайність становить 38,2 ц з гектара, що на 1,1 ц більше минулорічної. У 2024 році в господарствах усіх категорій виробництво картоплі становить 1133,1 тис. тонн та 277,3 тис. тонн овочів. Обсяги виробництва сільськогосподарської продукції за 2024 року склала 6,7 мільярда гривень. Забезпечено приріст продукції на 6,1% до рівня минулого року, в тому числі реформуваннями – на 18,3%.

Основними напрямками галузі рослинництва у Волинській області є виробництво зернових та зернобобових культур, сої, ріпаку, цукрових буряків, картоплі та овочів.

Впродовж останніх десяти років структура посівних площ області зазнала суттєвої трансформації. Причиною цього є ряд чинників, зокрема, зміна клімату та значні досягнення селекціонерів у виведення високоадаптивних сортів та гібридів, що дозволило успішно вирощувати сільськогосподарські культури, які раніше не вирощувалися у наших широтах. Починаючи з 2005 року на Волині започатковано вирощування сої, посівну площу якої у поточному році розширено до 49 тис га, намолочено 65 тис тонн бобів сої. В подальшому зберігатиметься тенденція до росту питомої ваги сої у структурі посівних площ через стабільність ціни і попиту на дану культуру, що забезпечуватиме її економічну тривалість для сільгоспвиробників області. Зернове господарство області було і залишається найпопулярнішою складовою галузі рослинництва.

Система ведення зернового господарства та його технології ґрунтуються на зменшенні енергоємних витрат, більш інтенсивному використанні біологічного азоту, впровадженні біотехнологій, застосуванні різних комплексних водорозчинних добрив для розкормового підживлення рослин.

Фінансова підтримка АПК області у 2024 році проводиться з державного та місцевих бюджетів. Зокрема, з державного бюджету надійшло 1,2 млн. грн. з місцевих бюджетів у 2024 році було спрямовано 16,2 млн. грн. з урахування в тому числі з обласного – 12,9 млн. грн. та 3,3 млн. грн. з районних бюджетів.

Основними проблемами розвитку аграрного сектору економіки, а, отже, і сільськогосподарства в Україні є:

- 1) Нерівномірність розвитку різних форм господарювання з одночасним послабленням позицій середніх сільськогосподарських товаровиробників.
- 2) Відсутність мотивації до кооперації та укрупнення дрібних сільськогосподарських товаровиробників у межах сільських громад.
- 3) Нестабільність конкурентних позицій вітчизняної сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках внаслідок не завершення процесу адаптації до європейських вимог щодо якості та безпечності харчових продуктів.
- 4) Низькі темпи техніко-технологічного оновлення виробництва.

5) Наявність ризиків збільшення виробничих витрат внаслідок зростання рівня зношеності техніки, переважання використання застарілих технологій, збільшення вартості невідновлюваних природних ресурсів у структурі собівартості виробництва вітчизняної сільськогосподарської продукції.

6) Врати такої продукції внаслідок недосконаlosti системи логістики її зберігання та інфраструктури аграрного ринку в цілому.

7) Відсутність у сільськогосподарських товаровиробників мотивації до дотримання агроекологічних вимог.

8) Обмежена ємність внутрішнього ринку споживання сільськогосподарської продукції, що обумовлена низькою платоспроможністю населення.

9) Недостатня ефективність самоорганізації та саморегулювання ринку сільськогосподарської продукції, складність у виробленні товаровиробниками консолідованої позиції щодо захисту своїх інтересів.

10) Непоінформованість значної частини сільськогосподарських товаровиробників про кон'юнктуру ринків та умови ведення бізнесу в галузі.

11) Незавершеність земельної реформи.

2.2. Діагностика середовища функціонування підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «Агротехніка» є частиною агропромислової групи «Пан Курчак» до складу якого входить 7 підприємств, кожне з яких є самостійною юридичною особою, має власне керівництво, веде незалежний бухгалтерський та господарський облік, самостійно здійснює виробничу діяльність. Всі виробничі ресурси агропромислової групи «Пан Курчак» розміщені на території Волинської області, що дозволяє оперативне контролювати якість продукції на всіх етапах виробництва, вносити необхідні зміни в систему взаємодії підприємств, а також створювати нові підрозділи і швидко реагувати на вимоги ринку.

Два заводи з високотехнологічним обладнанням і повна автоматизація виробництва дозволяють виготовляти широкий асортимент комбикормів, легко змінюючи рецептуру, вигляд і спосіб пакування. Середньомісячна потужність заводу складає 12000 тон гранульованого комбикорму.

Перевагами ТОВ «Агротехніка» зпоміж інших підприємств є:

- 1) Заводи підприємства оснащені сучасними європейськими лініями.
- 2) Завдяки високим виробничим потужностям, є можливість закуповувати сировину за нижчими цінами, що позитивно впливає на вартість продукції.
- 3) Постійно проводиться вивчення і впровадження нових компонентів, а також розробляються рецепти, що дозволяють значно покращувати якість продукції.
- 4) Всі корми проходять тестування на власних варинах та птиці, і лише після позитивних показників надходять у продаж.
- 5) Передбачено можливість змінювати рецептуру за показники замовника, виготовляти корми по давальницькій схемі.
- 6) Якість сировини і готової продукції постійно контролюється власною, акредитованою лабораторією і підтверджуються органами держстандартів.
- 7) Постійна присутність на зерновому ринку дає можливість створення міцних комерційних зв'язків з вітчизняними та іноземними партнерами.
- 8) Можливість укладати форвардні контракти.

Оцінимо динаміку основних техніко-економічних показників діяльності ТОВ «Агротехніка» за 2022-2024 роки з допомогою табл. 2.3

Отже, чистий прибуток підприємства у 2024 році склав 46055 тис. грн., що на 35551 тис. грн. або ж на 330,3 % більше ніж у 2022 році, та на 1178 тис. грн. або ж на 312 % більше ніж у 2023 році. На це вплинула зміна таких показників як:

- 1) Збільшення чистого доходу від реалізації продукції у 2024 році у порівнянні з 2022 та 2023 роками на 194647 тис. грн. що становить 49,4 %, та на 212969 тис. грн., що становить 55,1 % відповідно.

2) Збільшення собівартості реалізованої продукції у 2024 році на 123417 тис. грн., тобто на 34,5 % у порівнянні з 2022 роком, та на 134624 тис. грн., тобто на 38,9 % порівняно з 2023 роком.

3) Збільшення розміру валового прибутку у 2024 році порівняно з 2022 роком на 138,9 %, тобто на 71230 тис. грн., а порівнюючи з 2023 роком - на 207,7 %, тобто на 78344 тис. грн.

Таблиця 2.3

Динаміка основних техніко-економічних показників діяльності ТОВ «Агротехніка» за 2022-2024 рр.

Показники	Роки			Відхилення			
	2022	2023	2024	2024/ 2022	2024/ 2023	2024/ 2022	2024/ 2023
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	402545	384224	597192	14847	212968	148,4	152,4
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	337700	346499	481125	123417	134624	134,5	138,9
Валовий прибуток, тис. грн.	44839	37725	116069	71230	78344	258,9	307,7
Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн.	20636	21885	79375	58739	57490	284,6	362,7
Чистий прибуток, тис. грн.	10704	11178	46055	35351	34877	430,3	412,0
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	436	6130	8052	2616	1922	148,1	131,4
Середньорічна кількість працівників, чол.	185	176	233	48	57	126,0	132,4
Власний капітал, тис. грн.	16752	26341	60077	4325	34733	358,6	237,1
Операційні витрати, тис. грн.	273540	266663	611193	338651	244530	243,4	166,7
Середньорічна вартість активів, тис. грн.	86557	115058	173621	89064	60563	202,9	152,1
Операційні витрати на 1 грн. чистого доходу, грн.	0,68	0,95	0,10	-0,58	-0,85	14,7	1,5
Рентабельність капіталу, %	63,9	41,1	76,7	2,8	32,6	120,6	173,9
Рентабельність активів, %	12,4	9,5	26,2	13,8	16,5	211,3	142,3

Примітка *. Побудовано на основі звітності підприємства

4) У 2024 році змінився фінансовий результат від операційної діяльності, зокрема у порівнянні з 2022 р. він збільшився на 284,6 %, що становить 58739 тис. грн., а у порівнянні з 2023 р. – на 262,7 %, що становить 57490 тис. грн.

5) Також у 2024 році зросла середньорічна вартість основних фондів, якщо порівнювати з 2022 роком – на 2610 тис. грн., або ж на 48,1 %, порівняно з 2023 роком – на 1922 тис. грн., або ж на 31,4 %.

6) Збільшилась середньорічна кількість працівників у 2024 році, вона склала 233 чол., що на 26 % більше ніж у 2022 році, тобто на 46 чол., та на 32,4 % більше ніж у 2023 році, тобто на 37 чол.

7) Також зріс власний капітал підприємства, у 2024 році він становить 60077 тис. грн., що на 45325 тис. грн. або ж на 75,6 % більше ніж у 2022 році, та на 34733 тис. грн. або ж на 137,1 % більше ніж у 2023 році.

8) У 2024 році змінився розмір операційних витрат, він склав 611193 тис. грн., що на 337651 тис. грн. або ж на 123,4 % більше ніж у 2022 році та на 244530 тис. грн., або ж на 66,7 % більше ніж у 2023 році.

9) Також зросла середньорічна вартість активів у 2024 році у порівнянні з 2022 та 2023 роками, зокрема на 89064 тис. грн., що становить 102,9 % та на 60563 тис. грн., що становить 52,6 % відповідно.

Такі зміни в основних показниках діяльності підприємства спричинили зміну розміру операційних витрат на 1 грн. чистого доходу, зокрема у 2024 році на 1 грн. чистого доходу припадає 0,10 грн. операційних витрат, що на 0,58 грн. менше ніж у 2022 році, та на 0,85 грн. менше ніж у 2023 році.

Зріс показник рентабельності власного капіталу, зокрема у порівнянні з 2022 роком на 20 %, а у порівнянні з 2023 роком – на 73,9 %. У 2024 році на 1 грн. чистого прибутку припадає 0,11 грн. власного капіталу.

Також зріс показник рентабельності активів, зокрема у порівнянні з 2022 роком на 0,14 грн., а у порівнянні з 2023 роком – на 0,17 грн. У 2024 році на 1 грн. чистого прибутку припадає 0,26 грн. активів підприємства.

Аналізуючи рівень основних техніко-економічних показників діяльності ТОВ «Агротехніка» можна сказати в загальному, що спостерігається тенденція до збільшення обсягів діяльності та покращення фінансових результатів діяльності.

Важливе значення при оцінці діяльності підприємства також має аналіз складу операційних витрат підприємства (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Аналіз елементів операційних витрат ТОВ «Агротехніка» за 2022-2024 роки

Елементи операційних витрат	Роки						Відхилення по питомій вазі (+;-)		
	2022		2023		2024		2023/2022	2024/2023	2024/2022
	тис. грн.	пит. вага	тис. грн.	пит. вага	тис. грн.	пит. вага			
Матеріальні затрати	218794	80,0	229037	82,5	524063	85,7	17,5	3,7	23,2
Витрати на оплату праці	6846	2,5	8339	2,9	10574	1,7	-0,2	0,8	-0,6
Відрахування на соціальні заходи	254	0,9	314	0,8	403	0,7	0,9	-0,2	-0,1
Амортизація	808	0,3	971	0,3	1034	0,2	0	-0,1	-0,1
Інші операційні витрати	44553	16,3	425199	34,1	1440	11,7	17,8	-4,6	22,4
Разом	273542	100	366663	100	611193	100	x	x	x

Примітка *. Побудовано на основі даних підприємства

Проаналізувавши питому елементів операційних витрат ТОВ «Агротехніка» за три роки, можна зробити висновок, що виробнича діяльність підприємства є матеріаломісткою. Зокрема у 2024 році питома вага матеріальних витрат склала 85,7 %, що на 3,7 % більше ніж у 2022 році, та на 23,2 % більше ніж у 2023 році. Питому вагу витрат на оплату праці у 2024 році становить 1,7 %, що на 0,8 % менше ніж у порівнянні з 2022 роком, та на 0,6 % менше ніж у 2023 році. Питома вага амортизаційних відрахувань у 2024 році склала 0,2 %, у 2022 та 2023 роках даний показник становив 0,3 %. Питома вага інших операційних витрат у 2024 році склала 11,7 %, тобто вона знизилась порівняно з 2022 та 2023 роками на 4,6 % та на 22,4 % відповідно. Загалом матеріаломісткість виробництва продукції є типовою для промислових підприємств.

Проаналізуємо структуру майна та джерела його формування на підприємстві з допомогою табл. 2.5.

Аналізуючи дані таблиці вартість необоротних активів у 2024 році зросла на 44069 тис грн порівнюючи з 2022 роком, та на 44433 тис грн у порівнянні з 2023 роком. Якщо порівнювати 2023 рік з 2022 вартість необоротних активів зменшилась на 516 %, тобто на 364 тис грн. Вартість оборотних активів у 2024 р. в

порівнянні з 2022 р. зросла на 127438 тис. грн, тобто на 142,7 %, порівнюючи з 2023 р. вартість зросла на 88176 тис. грн, тобто на 68,6 %.

Таблиця 2.5

Структура майна і джерел формування у ТОВ «Агротехніка» за 2022-2024 рр.

Назва показника	Роки			Відхилення					
	2022	2023	2024	Абсолютне, +/-			Відносне, %		
				2023/2022	2024/2022	2024/2023	2023/2022	2024/2022	2024/2023
Активи									
Необоротні активи, тис грн	6312	5948	50381	3064	44069	41335	94,2	798,2	847,0
Оборотні активи, тис грн	8929	128559	21673	50262	127438	88176	144,0	242,7	168,6
Пасиви									
Власний капітал, тис грн	16752	25344	60077	8592	43325	34733	51,3	358,6	237,7
Довгостр. зобов'язання, тис грн	1868	54898	23304	13030	21564	-31594	131,1	55,7	42,5
Поточні зобов'язання, тис грн	36989	54167	133354	17278	129636	79089	16,7	360,5	215,8

Примітка *. Побудовано на основі звітності підприємства

Власний капітал товариства за аналізований період значно змінився – зокрема, на кінець 2022 р. його розмір складав – 16752 тис. грн, а вже у 2023 р. власний капітал зріс до 25344 тис. грн. За 2024 р. даний показник знову зріс і склав – 60077 тис. грн. Довгострокові зобов'язання підприємства у 2024 р. склали 23304 тис. грн., що на 44,3 % менше ніж у 2022 р., та на 57,5 % менше ніж у 2023 р. У 2023 р. даний показник порівняно з 2022 р. зріс на 31,1 %. Розмір поточних зобов'язань товариства у 2024 р. в порівнянні з 2022 р. збільшився на 129636 тис. грн, тобто на 215,8 %, а порівнюючи з 2023 р. розмір поточних зобов'язань збільшився на 79089 тис. грн, тобто на 145,8 %.

З метою оцінки фінансового стану підприємства, проведемо аналіз фінансової стійкості ТОВ «Агротехніка» в табл. 2.6.

Як свідчать дані таблиці коефіцієнт автономії на 2024 рік склав 0,28, тобто підприємство не в змозі за рахунок власного капіталу покрити свої зобов'язання, проте у динаміці даний показник зростає, тобто збільшується незалежність підприємства.

Коефіцієнт фінансової залежності не перебуває в допустимих межах (до 2), даний показник в динаміці зменшується, що також є позитивною ознакою покращення фінансової стійкості ТОВ «Агротехніка». Коефіцієнт маневреності

власного капіталу у 2024 році становить 5,07, тобто він значно зріс у порівнянні з минулими роками, а отже створюється краєва можливість фінансового забезпечення виробничої та інших видів діяльності, проведення розрахунків з кредиторами.

Таблиця 2.6

Динаміка показників фінансової стійкості у ТОВ «Агротехніка» за 2022-2024 рр.

Назва показника	Роки			Відхилення, +/-		
	2022	2023	2024	2023 / 2022	2024 / 2023	2024 / 2022
Коефіцієнт автономії:	0,18	0,19	0,28	0,01	0,1	0,09
Коефіцієнт фінансової залежності	0,82	0,81	0,72	-0,01	-0,1	-0,09
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	2,77	1,83	5,07	-0,94	2,3	3,24
Коефіцієнт фінансового ризику	4,51	4,51	2,61	-0,4	-2,1	-1,7

Примітка *. Розраховано на основі звітності підприємства

Коефіцієнт фінансового ризику за 2024 рік складає 2,61, тобто на 1 грн. власного капіталу припадає 2,61 грн. залученого. у динаміці даний показник значно зменшився, тобто фінансовий ризик було мінімізовано.

Визначальною характеристикою фінансового стану підприємства є його платоспроможність. Найкращу характеристику платоспроможності підприємства можна отримати провівши розрахунок та аналіз коефіцієнтів ліквідності, розрахуємо їх за допомогою табл. 2.7.

Коефіцієнт загальної ліквідності у 2022 та 2023 роках перебуває в межах норми, проте в 2024 році він знизився і становить 0,25 при нормі 1,5 -2,5. Тобто прослідковується тенденція до зниження рівня платоспроможності та ліквідності.

Значення коефіцієнта поточної або ж швидкої ліквідності вважається достатнім, якщо воно перевищує 0,6. Тобто даний коефіцієнт перебуває в допустимих межах. Проте у 2023 та 2024 роках даний показник значно знизився у порівнянні з 2022 роком. На зміну даного коефіцієнта вплинуло підвищення рівня поточних зобов'язань. Отримане значення відображає недостатність платіжних можливостей підприємства щодо погашення поточних зобов'язань за умови своєчасного здійснення розрахунків з дебіторами.

Таблиця 2.7

Аналіз показників ліквідності та платоспроможності ТОВ «Агротехніка»

за 2022-2024 рр.

Показники	Роки			Відхилення		
	2022	2023	2024	2023/ 2022	2024/ 2022	2024/ 2023
Коефіцієнт загальної ліквідності	2,41	2,37	1,25	-0,04	-1,16	-1,12
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,35	0,76	0,11	-1,17	-1,22	-0,05
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,14	0,15	0,04	0,01	-0,1	-0,11
Чистий оборотний капітал	2,41	2,37	1,25	-0,04	-1,16	-1,12

Примітка: Розраховано на основі даних підприємства

Значення коефіцієнта абсолютної ліквідності вважається достатнім, якщо його перевищує 0,2-0,3, дана рівність недотримана, тобто підприємство не в змозі погасити свої зобов'язання найближчим часом, не чекаючи оплати дебіторської заборгованості й реалізації інших активів. Чистий оборотний капітал повинний бути більшим від нуля. На підприємстві дана рівність виконується, тобто підприємство здатне вчасно погасити свої короткострокові зобов'язання.

Отже, діяльність ТОВ «Агротехніка» у 2022-2024 роках характеризується задовільним економічним станом. З кожним роком обсяг виробництва, реалізації, а отже і прибутковості збільшуються, що має позитивні тенденції, і говорить про розвиток на нарощування діяльності підприємства. Це, в свою чергу, дозволить з року в рік завойовувати нові ринки збуту, нарощувати виробництво, розширювати асортимент виробництва, а отже, підвищувати рентабельність підприємства в цілому.

2.3. Оцінка виробничої діяльності підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «Агротехніка» займається виготовленням комбикормів для сільськогосподарських тварин, птахів і риби та концентратів, здійснює заготовку зерна, а також здійснює переробку шпінних

культур. Завод підприємства забезпечені високотехнологічним обладнанням, процес виробництва є повністю автоматизованим.

ТОВ «Агротехніка» реалізує свою продукцію в провідні країни світу, тому систематичний аналіз виробничої діяльності на всіх стадіях виробничого процесу має надзвичайно важливе значення.

Розглянути аналіз доцільно в розрахунку узагальнюючих показників виробничої діяльності. Розрахунки проведемо з допомогою табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Розрахунок узагальнюючих показників виробничої діяльності ТОВ «Агротехніка»

у 2022-2024 рр.

Показники	Роки		
	2022	2023	2024
Фактичний обсяг випуску продукції, тис. грн.	58742,71	72356,31	141976,49
Плановий обсяг випуску продукції, тис. грн.	47638,20	58742,71	72356,31
Витрати на виробництво, тис. грн.	337706	341499	481123
Товарна продукція, тис. грн.	402545	584224	507192
Темп зростання випуску продукції	1,23	1,23	1,96
Витрати на 1 грн. товарної продукції, грн.	0,9	0,90	0,81
Виробництво товарної продукції на 1 грн. витрат, грн.	1,13	1,11	1,24

Примітка *. Розраховано на основі звітності підприємства

Отже, у 2022 році план з випуску продукції було перевищено на 23 %, тобто на 11071,51 тис. грн. Показник темпів зростання випуску чистої продукції у 2022 році склав – 1,23. У 2023 році план з випуску продукції було перевищено також на 23 %, або ж на 13606,60 тис. грн. Показник темпів зростання випуску чистої продукції у 2023 році як і у 2022 році становить 1,23. У 2024 році обсяг випуску продукції значно зріс, план з випуску продукції було перевищено на 96 %, що становить 69620,18 тис. грн. Показник темпів зростання випуску чистої продукції у 2024 році склав 1,96.

У 2022 році на одну гривню товарної продукції припадає 0,89 грн. витрат. Тобто, підприємство з однієї гривні товарної продукції отримує 0,11 грн. доходу.

У 2023 році на одну гривню товарної продукції припадає 0,90 грн. витрат. Тобто, підприємство з однієї гривні товарної продукції отримує 0,10 грн. доходу. У 2024

році на одну гривню товарної продукції припадає 0,81 грн. витрат. Тобто, підприємство з однієї гривні товарної продукції отримує 0,19 грн. доходу.

Отже, у 2022 році на 1 гривню витрат виробництва припадає 1,13 грн. товарної продукції, у 2023 році на 1 гривню витрат виробництва припадає 1,11 грн. товарної продукції, а у 2024 році на 1 гривню витрат виробництва припадає 1,24 грн. товарної продукції.

Розглянемо динаміку розрахованих показників виробничої діяльності ТОВ «Агротехніка» з допомогою табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Динаміка узагальнюючих показників виробничої діяльності ТОВ «Агротехніка» за 2022-2024 рр.

Показники	Роки			Відхилення					
	2022	2023	2024	Абсолютне (+; -)		Відносне (%)			
				2023/2022	2024/2022	2024/2023	2023/2022	2024/2022	2024/2023
Темп зростання випуску продукції	1,23	1,23	1,96	0	0,73	0,73	100	159,3	159,3
Витрати на 1 грн. товарної продукції, грн.	0,89	0,90	0,81	1	-0,08	-0,09	101,1	91,0	90,0
Виробництво товарної продукції на 1 грн. витрат, грн.	1,13	1,11	1,24	-2	0,11	0,13	98,2	109,7	111,7

Примітка *. Розраховано на основі звітності підприємства

Згідно таблиці темпи зростання випуску продукції у 2024 році порівняно з 2022 та 2023 роком зростає на 59,3 %, якщо порівнювати зміну даного показника у 2023 році, то його значення є таким самим як і у 2022 році.

Витрати на 1 грн. товарної продукції у 2023 році у порівнянні з 2022 зрости на 1 грн., тобто на 1,1 %. У 2024 даний показник зменшився порівняно з 2022 р. на 9 %, тобто на 0,08 грн., а порівняно з 2023 роком - на 10 %, тобто на 0,09 грн.

Виробництво товарної продукції на 1 грн. витрат у 2024 році порівняно з 2022 роком зросло на 0,11 грн., тобто на 9,7 %, порівняно з 2023 роком - на 0,13 грн., тобто на 11,7 %. У 2023 році даний показник порівняно з 2022 роком зменшився на 2 грн., що становить 1,8 %.

Отже, з динаміки даних показників можна зробити висновок, що узагальнюючі показники виробничої діяльності підприємства за 2022-2024 роки знаходяться на високому рівні. Тобто, підприємство здатне отримувати значні прибутки в результаті своєї виробничої діяльності. Якщо порівнювати діяльність підприємства у 2024 році порівняно з 2022 та 2023 роками, то вона значно покращилась, адже всі розраховані показники зросли.

Бажливе значення при аналізі виробничої діяльності підприємства мають показники використання персоналу підприємства, адже від якості їх роботи залежить якість, а отже і конкурентоспроможність майбутньої продукції, тому розраховано дані показники з допомогою табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Розрахунок показників використання персоналу ГОВ «Агротехніка»
з 2022-2024 рр.

Показники	Роки		
	2022	2023	2024
Обсяг випуску продукції, тис. грн.	58749,7	72356,31	141976,49
Робочі дні в періоді, дні	251	251	251
Затрати часу на обсяг випуску продукції, хв.	120480	120480	120480
Середнє об. чисельність працівників, дол.	185	236	233
Продуктивність праці, тис.грн./1дн.	234	288	566
Трудомісткість, хв./тис.грн	2,1	1,7	0,8
Виробіток, тис.грн./1 прац.	417,1	317,6	609,3

Примітка: Розраховано на основі звітності підприємства

Отже, у 2022 році в середньому за один робочий день працівниками підприємства виготовлялось продукції на 234 тис. грн. У 2023 році в середньому за один робочий день працівниками підприємства виготовлялось продукції на 288 тис. грн. У 2024 році в середньому за один робочий день працівниками підприємства виготовлялось продукції на 566 тис. грн.

У 2022 році на виготовлення продукції вартістю 1 тис. грн. працівники підприємства затратують 2,1 хв. робочого часу, у 2023 році на виготовлення продукції вартістю 1 тис. грн. працівники підприємства затратували 1,7 хв.

робочого часу, а у 2024 році на виготовлення продукції вартістю 1 тис. грн. працівники підприємства зараховували 0,8 хв. робочого часу.

Один працівник підприємства за 2022 рік виготовив продукції на 317,6 тис. грн. У 2023 році на одного працівника підприємства припадає 411,1 тис. грн., а у 2024 році виріток одного працівника становить 609,3 тис. грн.

Прочитайтемо динаміку розрахованих показників з допомогою табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Динаміка показників використання персоналу ТОВ «Агротехніка»
за 2022-2024 рр.

Показники	Роки			Відхилення					
	2022	2023	2024	Абсолютне (+, -)			Відносне (%)		
				2023/ 2022	2024/ 2022	2024/ 2023	2023/ 2022	2024/ 2022	2024/ 2023
Середньооблікова чисельність працівників, чел.	185	176	233	-9	48	57	95	125,9	122,3
Продуктивність праці, тис.грн./1дн.	234	288	566	54	332	278	123,1	241,9	196,5
Трудомісткість хв./тис.грн	2,5	1,7	0,8	-1,4	-1,3	-0,9	81,0	38,1	47,1
Виріток, тис.грн./1 прац.	411,1	317,6	609,3	-93,5	198,2	391,7	77,3	148,2	191,8

Примітка *. Розраховано на основі звітності підприємства

Згідно таблиці чисельність працівників у 2024 році складала 233 чел., що на 48 чол. або ж на 25,9 % більше у порівнянні з 2022 роком, та на 57 чол. або ж на 32,4 % більше ніж у порівнянні з 2023 роком.

Продуктивність праці за один день у 2023 році порівняно з 2022 зросла на 54 тис. грн/1дн., що становить 23,1 %. У 2024 році порівняно з 2022 роком даний показник також зріс на 332 тис. грн./1дн., тобто на 141,9 %, а порівнюючи 2024 рік з 2023 – зріс на 278 тис. грн./1дн., що становить 96,5 %.

Трудомісткість продукції протягом 2023 та 2024 року знизилась, зокрема у 2023 році порівняно з 2022 роком на 0,4 хв./тис. грн., тобто на 19 %, а у 2024 році порівняно з 2022 роком – на 1,3 хв./тис. грн, тобто знизилась на 61,9 %, а порівнюючи з 2023 роком – на 0,9 хв./тис. грн., що становить 52,9 %.

У 2024 році виробіток одного працівника порівняно з 2022 роком зріс на 198,2 тис. грн., тобто на 48,2 %, порівняючи з 2023 роком – на 291,7 тис. грн., що становить 91,8 %. Виробіток одного працівника у 2023 році порівняно з 2022 роком знизився на 93,5 тис. грн., тобто на 22,1 %.

Надзвичайно важливий вплив на виробничу діяльність підприємства здійснює стан, склад, вартість необоротних активів підприємства, адже від рівня оновлення та переоснащення потужностей підприємства залежить якість та вартість виготовленої продукції, наявність запасу тощо.

Розглянемо структуру необоротних активів ТОВ «Агротехніка» у 2022-2024 роках з допомогою табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Структура необоротних активів ТОВ «Агротехніка» за 2022-2024 рр.

Необоротні активи	Роки						Вихилання по		
	2022		2023		2024		питомій вазі (+;-)		
	тис. грн.	пит. вага	тис. грн.	пит. вага	тис. грн.	пит. вага	2023/ 2022	2024/ 2022	2024/ 2023
Основні засоби	8084	96,4	5916	99,5	8308	100,5	3,1	7,9	-83
Нематеріальні активи	16	0,3	8	0,1	0	0	-0,2	-0,3	-0,1
Незавершені капітальні інвестиції	212	3,3	24	0,4	543	0,7	-2,9	-2,6	0,3
Довгострокова дебіторська заборгованість	0	0	0	0	40225	9,8	0	79,8	79,8
Інші необоротні активи	0	0	0	0	1504	3,0	0	3,0	3,0
Разом	6312	100	5948	100	50381	100	X	X	X

Примітка *. Розраховано на основі звіту підприємства

Отже, найбільшу питому вагу у складі необоротних активів у 2022 році мали основні засоби – 96,4 %, питома вага незавершених капітальних інвестицій складала 3,3 %, а нематеріальних активів – 0,3 %. У 2023 році так само як і у 2022 найбільшу питому вагу займали основні засоби – 99,5 %, питома вага незавершених капітальних інвестицій складала 0,4 %, а нематеріальних активів – 0,1 %. У 2024 році відбулась суттєва зміна в структурі необоротних активів, найбільшу питому вагу становить довгострокова дебіторська заборгованість –

79,2 %, питома частка основних засобів складала – 5,1 %, інших необоротних активів – 3 %, незавершених капітальних інвестицій – 0,7 %.

Загалом підприємство є достатньо забезпеченим і основними засобами і нематеріальними активами, їх склад і структура відповідає вимогам виробничої та адміністративної діяльності підприємства.

Розрахуємо середньорічну вартість необоротних активів ТОВ «Агротехніка». Розрахунки проведемо з допомогою даних балансу підприємства за 2022-2024 роки.

Розрахуємо показники використання необоротних активів підприємства у 2022-2024 роках з допомогою табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Розрахунок показників використання необоротних активів ТОВ «Агротехніка» за 2022-2024 рр.

Показники	Роки		
	2022	2023	2024
Вартість необоротних активів на початок року, тис. грн.	4560	6312	5948
Вартість необоротних активів на кінець року, тис. грн.	6312	5948	10156
Обсяг випуску продукції, тис. грн.	58749,71	72356,31	141976,49
Вартість активної частини необоротних активів на початок періоду, тис. грн.	4462	4084	5946
Вартість активної частини необоротних активів на кінець періоду, тис. грн.	6084	5916	8308
Матеріальні витрати, тис. грн.	38556	54534	97125
Середньорічна вартість необоротних активів, тис. грн.	5436	6130	8052
Загальна фондovіддача, грн.	10,8	11,8	17,6
Середньорічна вартість активної частини необоротних активів, тис. грн.	5273	6000	7118
Фондовіддача активної частини необоротних активів, грн.	11,1	12,1	20,9
Фондомісткість, грн.	0,09	0,09	0,06
Матеріальномісткість, грн.	0,06	0,75	0,68

Примітка *. Розраховано на основі звітності підприємства

У 2022 р. на кожну гривню основних виробничих засобів підприємства припадало 10,8 грн. від обсягу виготовленої продукції підприємством у 2022 р. У 2023 р. на кожну гривню основних виробничих засобів підприємства припадало 11,8 гривень від обсягу виготовленої продукції підприємством у 2023 р., у 2024

році на кожну гривню основних виробничих засобів підприємства припадало 17,6 гривень від обсягу виготовленої продукції підприємством у 2024 р.

Середньорічна вартість активної частини основних виробничих засобів підприємства у 2022 році складала 5273 тис. грн., у 2023 році – 6000 тис. грн., а у 2024 році – 7116 тис. грн.

У 2022 році на кожну гривню активної частини основних виробничих засобів підприємства припадало 12,1 гривень від обсягу виготовленої продукції. У 2023 році даний показник склав 12,1 гривень, а у 2024 році він значно зріс і склав 20,0 гривень.

У 2022 році фондомісткість продукції підприємства склала 0,09 грн., тобто на 1 гривню виробленої продукції припадає 0,09 гривень вартості основних виробничих засобів. У 2023 році фондомісткість продукції підприємства як і у 2022 році склала 0,09 грн., тобто на 1 гривню виробленої продукції припадає 0,09 гривень вартості основних виробничих засобів. А у 2024 році фондомісткість продукції підприємства склала 0,06 грн., тобто на 1 гривню виробленої продукції припадає 0,06 гривень вартості основних активів.

Матеріаломісткість продукції у 2022 р. становила 0,66 грн., тобто 1 грн. вартості виробленої продукції містить в собі 0,66 грн. матеріальних витрат підприємства, у 2023 р. даний показник становив 0,75 грн., а у 2024 р. – 0,68 грн.

З допомогою табл. 2.14 проаналізуємо динаміку розрахованих показників використання необоротних активів підприємства в процесі виробництва продукції ТОВ «Агротехніка».

Отже, середньорічна вартість основних виробничих засобів у 2024 році порівняно з 2022 роком зросла на 2616 тис. грн., тобто на 48,1 %, а порівняно з 2023 роком – на 1922 тис. грн., що складає 31,4 %. У 2023 році даний показник порівняно з 2022 роком зріс на 594 тис. грн., тобто на 12,8 %.

Загальна фондовіддача у 2024 р. також зростає, порівняно з 2022 р. на 6,8 грн., тобто на 63 %, порівнюючи з 2023 р. на 5,8 грн., що становить 49,2 %. У 2023

р. Фондовіддача порівняно з 2022 р. зросла на 1 грн., тобто на 9,3 %. Змінилась середньорічна вартість активної частини основних засобів.

Таблиця 2.14

Динаміка показників використання необоротних активів ГОВ «Агротехніка» за 2022-2024 рр.

Показники	Роки			Відхилення					
	2022	2023	2024	Абсолютне (+; -)			Відносна (%)		
				2023/ 2022	2024/ 2022	2024/ 2023	2023/ 2022	2024/ 2022	2024/ 2023
Середньорічна вартість необоротних активів, тис. грн.	536	6130	802	694	2616	222	112,8	148,1	131,4
Загальна фондовіддача, грн.	10,8	11,8	11,6	1	8	5,8	10,3	163,0	149,2
Середньорічна вартість активної частини необоротних активів, тис. грн.	5273	600	7112	727	1839	1112	13,8	134,9	18,5
Фондовіддача активної частини необоротних активів, грн.	11,1	12,1	20,0	1	8,9	7	109,0	160,3	165,3
Фондомісткість, грн.	0,09	0,09	0,09	0	-0,03	-0,03	100,0	66,7	66,7
Матеріаломісткість, грн.	0,66	0,75	0,68	0,09	0,02	-0,07	113,6	103,0	90,7

Примітка: * Розраховано на основі звітності підприємства

Так, у 2023 р. вона порівняно з 2022 р. зросла на 727 тис. грн., тобто на 13,8 %. У 2024 р. порівняно з 2022 р. дана вартість зросла на 1839 тис. грн., що становить 34,9 %, а порівняно з 2023 р. – на 1112 тис. грн., тобто на 18,5 %. Фондовіддача активної частини основних виробничих засобів у 2024 р. порівняно з 2022 р. зросла на 8,9 грн., тобто на 80,2 %, а порівняно з 2023 роком – на 7,9 грн., що становить 65,3 %. У 2023 р. даний показник фондовіддачі порівняно з 2022 р. зріс на 1 грн., тобто на 9 %. Фондомісткість продукції протягом 2022 та 2023 рр. не змінювалась, а у 2024 р. вона знизилась на 0,03 грн., що становить 33,3 %. Разом з тим матеріаломісткість продукції у 2023 році порівняно з 2022 р. зросла на 0,09 грн., тобто на 13,6 %. У 2024 р. порівняно з 2022 р. матеріаломісткість продукції зросла на 0,02 грн., що становить 3 %, а порівняно з 2023 р. вона знизилась на 0,07 грн., тобто на 9,3 %.

При аналізі виробничої діяльності підприємства особливу увагу необхідно звернути на показники використання оборотних активів підприємства, адже саме вони, здебільшого, формують собівартість виготовленої продукції.

Розрахуємо показники використання оборотних активів підприємства з допомогою табл. 2.15.

Таблиця 2.15

Розрахунок показників використання оборотних активів ТОВ «Агротехніка» за 2022-2024 рр.

Показники	Роки		
	2022	2023	2024
Вартість оборотних активів на початок року, тис. грн.	72942	89297	128559
Вартість оборотних активів на кінець року, тис. грн.	89216	128559	166275
Вартість виробничих запасів на початок періоду, тис. грн.	25991	28738	76005
Вартість виробничих запасів на кінець періоду, тис. грн.	8880	76005	101920
Товарна продукція, тис. грн.	40235	84224	59192
Середній трив. одного обороту обор. активів планова, дні	75	72	70
Середній трив. одного обороту обор. активів фактична, дні	72	102	89
Середньорічний залишок оборотних коштів, тис. грн.	81079	108928	147417
Середньорічний залишок виробничих запасів, тис. грн.	17436	51372	88963
Обсяг вив. та рахунок скорочення обороту оборотних активів, тис. грн.	3354	32024	21565

Примітка. Розраховано на основі звітів підприємства

Отже, середньорічна вартість оборотних активів підприємства у 2022 році становила 81079 тис. грн., у 2023 році даний показник склав 108928 тис. грн., а у 2024 році – 147417 тис. грн. У 2022 році середньорічна вартість виробничих запасів підприємства склала 17436 тис. грн. У 2023 р. даний показник значно зріс і склав – 51372 тис. грн., а у 2024 р. середньорічна вартість виробничих засобів ТОВ «Агротехніка» склала 88963 тис. грн. У 2022 році обсяг збільшених оборотних активів склав 3354 тис. грн. У 2023 році оборотність оборотних активів знизилась, тобто відбулось додаткове залучення оборотних коштів на 32024 тис. грн. У 2024 році вдалося збільшити з обороту оборотних активів на загальну вартість в 21565 тис. грн.

З допомогою табл. 2.16 розрахуємо динаміку розрахованих показників наявності та використання оборотних активів ТОВ «Агротехніка» у 2022-2024 рр.

Згідно даних таблиці, середньорічний залишок оборотних активів підприємства у 2023 р. порівняно з 2022 р. зріс на 2849 тис. грн., тобто на 34,3%. У 2024 р. даний показник порівняно з 2022 р. зріс на 66338 тис. грн., що

становить 81,87 %, а порівняно з 2023 р. середньорічний залишок оборотних активів зріс на 38489 тис. грн., що становить 35,3 %.

Таблиця 2.10

Динаміка показників платності та використання оборотних активів

ТОВ «Агротехніка» за 2022-2024 рр.

Показники	Роки			Відхилення					
	2022	2023	2024	Абсолютне (+; -)		2024/ 2022	Відносне (%)		
				2023/ 2022	2024/ 2022		2023/ 2022	2024/ 2022	2024/ 2023
Середньорічний залишок оборотних коштів, тис. грн.	81079	101928	147417	20849	66338	38489	134,3	181,8	135,3
Середньорічний залишок виробничих запасів, тис. грн.	7436	31372	68968	33936	71527	37591	294,6	510,2	173,2
Обсяг злив за рахунок скорочення обороту оборотних активів, тис. грн.	3354	32084	21565	6573	18211	3584	x	643,9	x

Примітка 1. Розраховано на основі звітності підприємства

Середньорічний залишок виробничих запасів ТОВ «Агротехніка» у 2024 р. у порівнянні з 2022 р. зріс на 71527 тис. грн. а у порівнянні з 2023 р. на 37591 тис. грн. Тобто вартість виробничих запасів підприємства у 2024 р. значно зросла, через збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції. Обсяг вивільнених за рахунок скорочення обороту оборотних активів підприємства у 2024 р. зріс на 18211 тис. грн. у порівнянні з 2022 р., порівнюючи з 2023 р. – зріс на 63584 тис. грн. Отже, в ході проведеного аналізу можна зробити висновок, що підприємство в певній мірі забезпечує виробничу діяльність необхідним обладнанням, матеріальними та трудовими ресурсами, задля здійснення процесу виробництва продукції та обслуговування виробничої діяльності.

2.4. Аналіз ефективності виробничої діяльності підприємства

Основним показником, який характеризує ефективність виробничої діяльності підприємства є загальна рентабельність виробництва, тому розрахуємо

даний показник та динаміку його зміни на прикладі ТОВ «Агротехніка» у 2022-2024 роках з допомогою табл. 2.17.

Таблиця 2.17

Розрахунок рентабельності виробництва та оцінка її динаміки у ТОВ «Агротехніка» за 2022-2024 рр.

Показники	Роки			Відхилення					
	2022	2023	2024	Абсолютне (+; -)			Відносне (%)		
				2023/ 2022	2024/ 2022	2024/ 2023	2023/ 2022	2024/ 2022	2024/ 2023
Чистий дохід, тис. грн.	402545	784224	597192	-18321	194647	212968	95,4	148,4	155,4
Прибуток, тис. грн.	10704	11178	4605	474	35351	34877	104,4	130,3	412,0
Рентабельність виробництва, %	2,7	2,9	7,7	2	15	4,8	107,4	285,2	165,5

Примітка *. Розраховано на основі звітності підприємства

Отже, рентабельність виробництва у 2022 році склала 2,7 %, тобто на 1 гривню чистого доходу припадає 0,03 грн. прибутку отриманого в результаті діяльності. У 2023 році показник рентабельності виробництва склав 2,9 % тобто на 1 гривню чистого доходу припадає 0,03 грн. прибутку отриманого в результаті діяльності. Рентабельність виробництва у 2024 році склала 7,7 % тобто на 1 гривню чистого доходу припадає 0,08 грн. прибутку отриманого в результаті діяльності. Загальна рентабельність у 2023 році порівняно з 2022 роком збільшилась на 9,4 %. У 2024 рентабельність виробництва порівняно з 2022 роком зросла на 185,2 %, а порівняно з 2023 роком на 165,5%.

При оцінці ефективності виробничої діяльності надзвичайно важливе значення має оцінка ефективності використання персоналу підприємства, та її динаміка. Тому, для початку, з допомогою табл. 2.18 розрахуємо показники ефективності використання персоналу ТОВ «Агротехніка» у 2022-2024 роках.

Отже, у 2024 році план по продуктивності праці було перевиконано на 22,5 %. У 2023 році продуктивність також дещо зросла, і план по продуктивності праці було перевиконано на 23,1 %. Кількість виготовленої продукції на робочий день у 2024 році зросла майже в два рази, тобто план було перевиконано на 96,5 %. У 2023 році, фактична чисельність працюючих у порівнянні з планом зросла на 8

чоловік, тобто на 4,5 %, у 2023 році фактична чисельність працюючих у порівнянні з планом зменшилась на 9 чоловік, план було недовиконано на 4,9 %, а у 2024 році, фактична чисельність працюючих у порівнянні з планом зросла на 5 чоловік, тобто план було перевищено на 32,4 %.

Таблиця 2.18

Розрахунок показників ефективності використання персоналу
ТОВ «Агротехніка» за 2022-2024 рр.

Показники	Роки		
	2022	2023	2024
Фактична продуктивність праці, тис.грн./1дн	334	288	366
Планова продуктивність праці, тис.грн./1дн	191	234	268
Фактична чисельність працюючих, чол.	185	176	233
Планова чисельність працюючих, чол.	177	85	176
Виконання плану по продуктивності праці, %	123	123	196
Інкрисіт зміни чисельності працюючих, %	104,5	95,1	132,4
Частка приросту обсягу продукції в результаті зміни продук.праці, %	15	23	32
Коефіцієнт використання робочого часу		1	1

Примітка *. Розраховано на основі звітів підприємств.

У 2022 році в результаті збільшення чисельності працюючих обсяг виготовленої продукції збільшився на 15 %, у 2023 році зменшення чисельності працюючих дозволило збільшити обсяг виробництва на 23 %, а у 2024 році в результаті значного підвищення чисельності працюючих обсяги виробництва зросли на 32 %. Коефіцієнт використання робочого часу підприємством за 2022-2024 роки дорівнює одиниці, тобто фактична кількість корисного фонду робочого часу працівників дорівнює показнику нормативного корисного фонду робочого часу, тобто план з використання робочого часу підприємства було виконано на 100 %. Проаналізуємо динаміку показників ефективності використання персоналу підприємства з допомогою табл. 2.18.

Найбільше значення показник темпів зростання продуктивності праці мав у 2024 році, так порівняно з 2022 роком він зріс на 74 %, а порівняно з даними 2023 року – на 73,4 %. Якщо порівнювати даний показник 2023 року з даними 2022 року, то темпи зростання продуктивності праці зросли на 0,6 %.

Динаміка показників ефективності використання персоналу ТОВ
«Агротехніка» за 2022-2024 рр.

Показник	Роки			Відхилення					
	2022	2023	2024	Абсолютне (п.п.)		Відносне (%)			
				2023/ 2022	2024/ 2022	2024/ 2023	2023/ 2022	2024/ 2022	2024/ 2023
Темпи зростання продуктивності праці, %	122,5	123,1	196,5	0,6	74	73,4	100,5	160,1	159,6
Приріст зміни чисельності працюючих, %	104,5	95,1	132,4	-9,4	27,9	27,3	91,0	126,7	139,2
Частка приросту обсягу продукції за рахунок зміни прод. праці, %	15	23	32	8	17	9	53,3	213,3	139,1
Коефіцієнт використання робочого часу	1	1	1	0	0	0	100,0	100,0	100,0

Примітка *. Розраховано на основі звітності підприємства

Приріст зміни чисельності працюючих у 2023 році порівняно з 2022 роком знизився на 9,4 %. Якщо порівнювати даний показник у 2024 році з показником 2023 року, то він зріс на 27,3 %, а порівняно з 2022 роком – на 37,3 %. В загальному таке коливання чисельності працівників протягом трьох років є негативним, адже свідчить про велику плинність кадрів на підприємстві.

За рахунок зміни продуктивності праці змінився і обсяг виготовленої продукції. Так за рахунок підвищення продуктивності праці у 2024 році зріс і обсяг виробленої продукції, зокрема порівняно з 2022 роком – на 17 %, а порівняно з 2023 роком на 9 %. У 2023 році приріст порівняно з 2022 роком зріс на 8 %. Коефіцієнт використання робочого часу протягом аналізованого періоду не змінювався і становив 1, тобто ефективність використання робочого часу на підприємстві становив 100 % протягом 2022, 2023 та 2024 років.

Важливе значення при оцінці ефективності виробничої діяльності має обчислення ефективності використання необоротних активів підприємства.

Проданалізуємо показники ефективності використання необоротних активів та рух основних засобів підприємства за 2022-2024 роки з допомогою табл. 2.20.

Рентабельність основних виробничих засобів у 2022 році склала 196,9 %, тобто на 1 гривню вартості основних виробничих засобів припадає 19,7 гривень прибутку звітного року. У 2023 році рентабельність основних виробничих засобів у склала 182,3 %, тобто на 1 гривню вартості основних виробничих засобів припадає 18,3 грн. прибутку звітного року.

Таблиця 2.18

Аналіз ефективності використання та зуху необоротних активів

ТОВ «Агротехніка» за 2022-2024 рр.

Показники	Роки			Абсолютне збільшення (+, -)		
	2022	2023	2024	2023/2022	2024/2023	2024/2022
Провісена вартість ОЗ, тис. грн.	8329	8091	1331	762	3302	3230
Залишкова вартість ОЗ на кінець, тис. грн.	6084	5916	3308	-168	2224	2392
Знос основних засобів, тис. грн.	1245	2175	3013	930	1768	888
Вартість введених основних засобів, тис. грн.	1822	177	2789	-1645	966	2612
Вартість виведених основних засобів, тис. грн.	201	345	397	144	196	52
Залишкова вартість ОЗ на початок, тис. грн.	4462	6084	5916	1622	1454	-168
Рентабельність основних засобів, %	196,9	182,3	572,0	-14,6	375,1	389,7
Коефіцієнт придатності	0,83	0,73	0,73	-0,1	-0,1	0
Коефіцієнт зносу	0,17	0,27	0,27	0,1	0,1	0
Коефіцієнт оновлення	0,30	0,03	0,34	-0,27	0,04	0,31
Коефіцієнт вибуття	0,05	0,06	0,07	0,01	0,02	0,01

Примітка *. Розраховано на основі звітності підприємства

Рентабельність основних виробничих засобів у 2024 році склала 572,0 %, тобто на 1 грн. вартості основних виробничих засобів припадає 57,2 гривні прибутку звітного року.

Рентабельність основних виробничих засобів у 2023 році порівняно з 2022 роком знизилась на 14,6 %, а у 2024 році порівняно з 2022 роком зросла на 375,1 %, порівняно з 2023 роком – на 389,7 %.

Частка основних засобів придатних до використання у 2024 році склала 73 %, у 2023 даний показник також становив 73 %, а у порівнянні з 2022 роком він зменшився на 10%. Знос основних засобів у 2024 році становить 27 % від первсної вартості основних засобів, що на 10 % більше ніж у 2022 році, але так само як і у 2023 році. Вартість введених у 2024 році основних засобів склала 34 %, а вартість виведених – 3,9 %.

від вартості основних засобів, що на 4 % більше ніж у 2022 році, та на 31 % більше ніж у порівнянні з 2023 роком. Вартість основних засобів, що вибули у 2024 році склала 70 %, що більше ніж у 2022 та 2023 роках на 2 % та 1 % відповідно. Приріст основних засобів у 2024 році склав 29 %.

Отже, основні засоби підприємства є придатними для використання у виробничій діяльності підприємства, мають надійний стан, та здатні виконувати покладені на них функції.

Проаналізуємо ефективність використання оборотних активів підприємством, шляхом розрахунку таких показників: швидкість обертання оборотних активів; швидкість обертання виробничих запасів; коефіцієнт оборотності оборотних активів; коефіцієнт завантаження оборотних активів; рентабельність оборотних коштів; середня тривалість одного обороту оборотних активів.

З допомогою табл. 2.21 розрахуємо показники ефективності використання оборотних активів ТОВ «Агротехніка» у 2022-2024 роках.

Тобто, у 2022 році оборотні активи підприємства здійснюють повний оборот за 72 дні, у 2023 році – 102 дні, а у 2024 році оборотні активи здійснюють повний оборот за 89 днів.

Таблиця 2.21

Розрахунок показників ефективності використання оборотних активів
ТОВ «Агротехніка» за 2022-2024 рр.

Показники	Рок		
	2022	2023	2024
Середньорічний залишок оборотних активів, тис. грн.	81079	108918	147417
Товарна продукція, тис. грн.	402545	384224	597133
Вартість виробничих запасів, тис. грн.	1743	51372	88163
Прибуток, тис. грн.	1070	11178	46055
Швидкість обертання оборотних активів, дні	72	102	89
Швидкість обертання виробничих запасів, дні	1674	761	596
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	5	4	4
Коефіцієнт завантаження оборотних активів	0,2	0,28	0,25
Рентабельність оборотних активів, грн.	7,58	9,75	3,20
Тривалість одного обороту оборотних активів	72	90	90

Примітка * розраховано на основі даних підприємства

Отже, у 2024 році швидкість обертання виробничих запасів підприємства значно зросла і склала 596 дні, у 2022 році даний показник склав 1074 дні, а у 2023 році – 763 дні. За 2022 рік оборотні активи підприємства здійснили 3 обороти, за 2023 рік оборотні активи підприємства здійснили 4 обороти, і за 2024 рік також 4 обороти. У 2022 році коефіцієнт завантаження оборотних активів підприємства склав 0,29, тобто на 1 грн. реалізованої продукції припадає 0,29 грн. вартості оборотних активів. У 2023 році коефіцієнт завантаження оборотних активів підприємства склав 0,28, тобто на 1 грн. реалізованої продукції припадає 0,28 грн. вартості оборотних активів. У 2024 році коефіцієнт завантаження оборотних активів підприємства склав 0,25, тобто на 1 грн. реалізованої продукції припадає 0,25 грн. вартості оборотних активів.

Рентабельність оборотних активів у 2022 році склала 758 %, тобто на 1 гривню вартості оборотних активів припадає 7,58 гривень прибутку звітного року. Рентабельність оборотних активів у 2023 році склала 975 %, тобто на 1 гривню вартості оборотних активів припадає 9,75 гривень прибутку звітного року. Рентабельність оборотних активів у 2024 році склала 320 %, тобто на 1 гривню вартості оборотних активів припадає 3,20 гривень прибутку звітного року.

Отже, середня тривалість одного обороту оборотних активів підприємства у 2022 році склала 72 дні, у 2023 та 2024 році – 90 днів.

Оцінимо динаміку показників ефективності використання оборотних активів підприємства з допомогою табл. 2.22.

Швидкість обертання оборотних активів підприємства у 2023 році порівняно з 2022 роком зросла до 102 днів, тобто на 41,7 %. У 2024 році даний показник порівняно з 2022 роком підвищився на 17 днів, тобто на 23,6 %, а порівняно з 2023 роком швидкість обертання оборотних активів знизилась на 13 днів, тобто на 12,7 %.

Швидкість обертання виробничих запасів підприємства у 2023 році порівняно з 2022 роком зменшилась на 911 дні, тобто на 54,4 %. У 2024 році даний показник порівняно з 2022 роком знизився на 1078 днів, тобто на 64,4 %, а

порівняно з 2023 роком швидкість обертання виробничих запасів знизилась на 167 дні, тобто на 21,9 %.

Таблиця 2.22

Динаміка показників ефективності використання оборотних активів
ТОВ «Агротехніка» за 2022-2024 рр.

Показники	Роки			Відхилення					
	2022	2023	2024	Абсолютне (+; -)		Відносне (%)			
				2023/2022	2024/2022	2024/2023	2023/2022	2024/2022	2024/2023
Швидкість обертання оборотних активів, дні	72	102	89	30	17	-13	141,7	123,6	87,3
Швидкість обертання вироб. запасів, дні	1674	763	766	-911	-911	-167	45,6	35,6	78,1
Коефіцієнт оборотності оборотних коштів	5	4	4	-1	-1	0	80	80	100
Коефіцієнт завантаження оборотних коштів	0,29	0,28	0,25	0,08	0,05	0,03	140,0	125,0	89,3
Середня тривалість одного обороту оборотних активів, дні	72	90	90	18	18	0	125	125	100
Рентабельність оборотних коштів, грн.	7,58	9,75	3,20	2,17	-4,38	-6,55	128,6	42,2	32,8

Примітка *. Враховано на основі звітності підприємства

Коефіцієнт оборотності оборотних активів у 2024 році порівняно з 2022 роком зменшився на 20 %, а порівняно з даними 2023 року залишився без змін. У 2023 році коефіцієнт оборотності оборотних ативів порівняно з 2022 роком також знизився на 20 %.

У 2024 році коефіцієнт завантаження оборотних активів порівняно з 2022 роком зріс на 0,05 од., тобто на 25 %, а порівняно з 2023 роком даний коефіцієнт зменшився на 0,03 од., тобто на 10,7 %. Якщо порівнювати значення даного коефіцієнта у 2023 році порівняно з 2022 роком, то він збільшився на 0,08 од., тобто на 40 %.

У 2024 році середня тривалість одного обороту у порівнянні з 2022 роком зросла на 25 % тобто на 18 дні, а у порівнянні з 2023 роком даний показник не змінився.

Рентабельність оборотних активів у 2024 році порівняно з 2023 роком зменшилась на 4,38 грн., тобто на 56,8 %, а порівняно з 2022 роком – на 6,55 грн., що становить 63,2 %. У 2023 році рентабельність порівняно з 2022 роком зросла на 2,47 грн., тобто на 28,6 %.

Для підвищення ефективності використання оборотних активів підприємства, необхідно підвищити швидкість обертання оборотних активів ТОВ «Арготехніка», що в свою чергу підвищить рентабельність оборотних активів, та дозволить в цілому покращити ефективність виробничої діяльності підприємства.

Отже, проаналізувавши основні показники ефективності виробничої діяльності підприємства, можна зробити висновок, що в цілому виробництво ТОВ «Арготехніка» є ефективним, підприємство в повній мірі використовує наявні техніко-технологічні, матеріальні та кадрові ресурси. Але необхідно постійно слідкувати за даними показниками і при виявленні негативних тенденцій одразу ж здійснювати кроки до їх нейтралізації.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Перспективи розвитку ефективності виробничої діяльності підприємства

В ході проведеного аналізу ефективності виробничої діяльності ТОВ «Агротехніка» значних недоліків, які знижували ефективність виробництва підприємства не було виявлено. Проте, діяльність підприємства потребує внесення певних коректив, які дозволять підприємству працювати ще краще з року в рік, підвищуючи прибутковість своєї діяльності, а отже і ефективність виробництва.

Отже, на виробничу діяльність підприємства впливають такі фактори:

- 1) Організація процесу виробництва на підприємстві.
- 2) Техніко-технологічне забезпечення підприємства.
- 3) Матеріально-технічне забезпечення підприємства.
- 4) Кадрова політика на підприємстві.
- 5) Стан зовнішнього середовища підприємства.

Тобто, покращуючи дані фактори буде досягнуто підвищення ефективності виробничої діяльності ТОВ «Агротехніка».

Проведемо аналіз наявних або ж можливих проблем кожної з цих складових діяльності підприємства, адже взаємозв'язок даних груп безпосередньо впливає на ефективність виробничої діяльності підприємства в цілому, а також виявимо кроки, яких необхідно вжити керівництву підприємства з метою оптимізації виробничої діяльності ТОВ «Агротехніка».

Шляхи підвищення ефективності виробничої діяльності підприємства — це комплекс конкретних заходів щодо зростання ефективності виробництва в заданих напрямках. У тих випадках, коли підвищення якості продукції,

впровадження нової техніки, застосування передового досвіду, технічне переозброєння і реконструкція виробництва впровадження нового господарського механізму впливають на кінцеві результати роботи підприємств, оскільки при плануванні, оцінці та стимулюванні діяльності трудових колективів, так і при економічному аналізі повністю виявити й урахувати весь ефект, який може бути отриманий з урахунок даних факторів.

При обґрунтуванні та аналізі всіх показників економічної ефективності враховуються фактори підвищення ефективності виробництва за основними напрямками розвитку і вдосконалення виробництва. Ці напрямки охоплюють комплекс технічних, організаційних і соціально-економічних заходів, на основі яких досягається економія живої праці, витрати ресурсів, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції. Найважливішими факторами підвищення ефективності виробництва тут виступають:

- 1) Прискорення науково-технічного прогресу.
- 2) Підвищення технічного рівня виробництва.
- 3) Підвищення якості виробленої продукції.
- 4) Іноваційна політика підприємства.
- 5) Вдосконалення розвитку диверсифікації, спеціалізації і кооперування, комбінування і територіальної організації виробництва.
- 6) Вдосконалення організації виробництва і праці на підприємстві.
- 7) Реорганізація системи управління підприємством в цілому.

Підвищення ефективності виробництва з допомогою реорганізації процесу управління виробництвом може здійснюватися за рахунок ліквідації непродуктивних витрат, а також внаслідок прискорення науково-технічного прогресу, впровадження нової технології і техніки. З одного боку значні виробничі запаси – це смертіння грошових засобів, які в них вкладені, недоотримання прибутку, з іншого великий запас створює можливість безперервного виробництва, і дає змогу отримати підприємству знижки на велику закупку від постачальників.

Отже, цільним є проаналізувати тенденцію показників операційної діяльності ГОВ «Агротехніка» у 2022-2024 роках, які характеризують зміну ефективності виробничої діяльності, тобто впливають на показники, що її характеризують. Відобразимо дані зміни з допомогою діаграми, та спростуємо можливі зміни у 2022 році на основі наявної динаміки (рис. 3.1.).

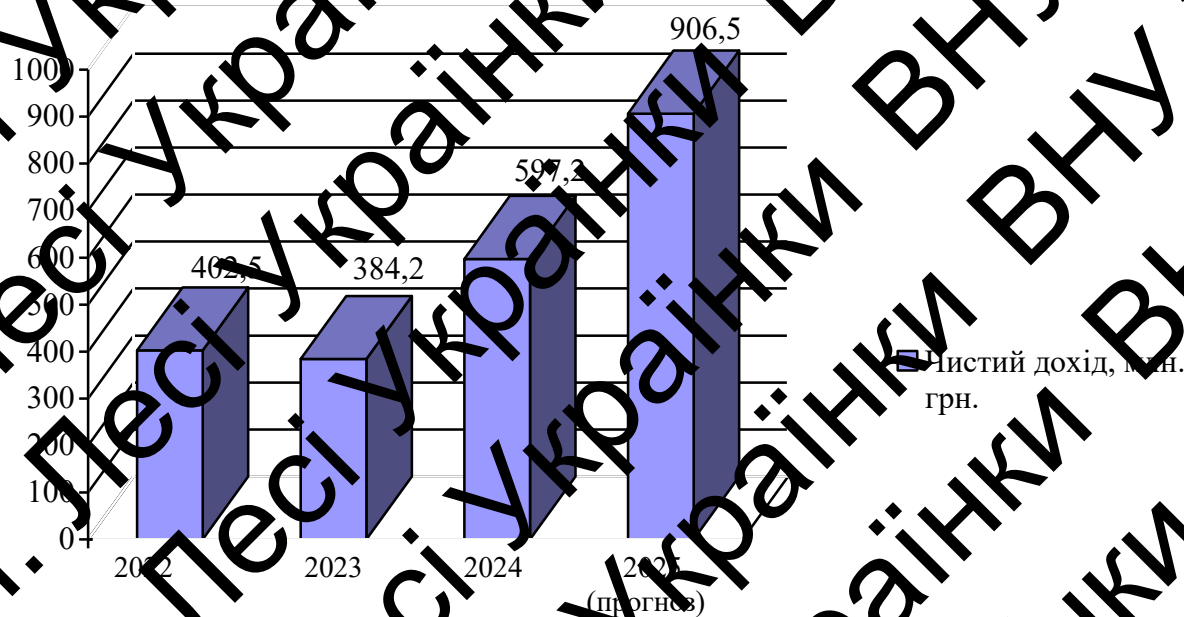

Рис. 3.1. Чистий дохід від реалізації продукції ГОВ «Агротехніка» у 2022-2025 рр.

Примітка: Враховано на основі звітності підприємства.

Тобто, на основі наявної динаміки зміни розміру чистого доходу у 2022 та 2023 роках у порівнянні з 2024 роком, можна передбачити, у 2023 році, за сприятливих умов, можливе збільшення даного показника до 906,5 млн. грн. На зміну розміру чистого доходу безпосередньо впливає розмір операційних витрат, які виникають в результаті виробничої діяльності підприємства, тому з допомогою рис. 3.2 відобразимо динаміку операційних витрат підприємства у 2022-2023 роках.

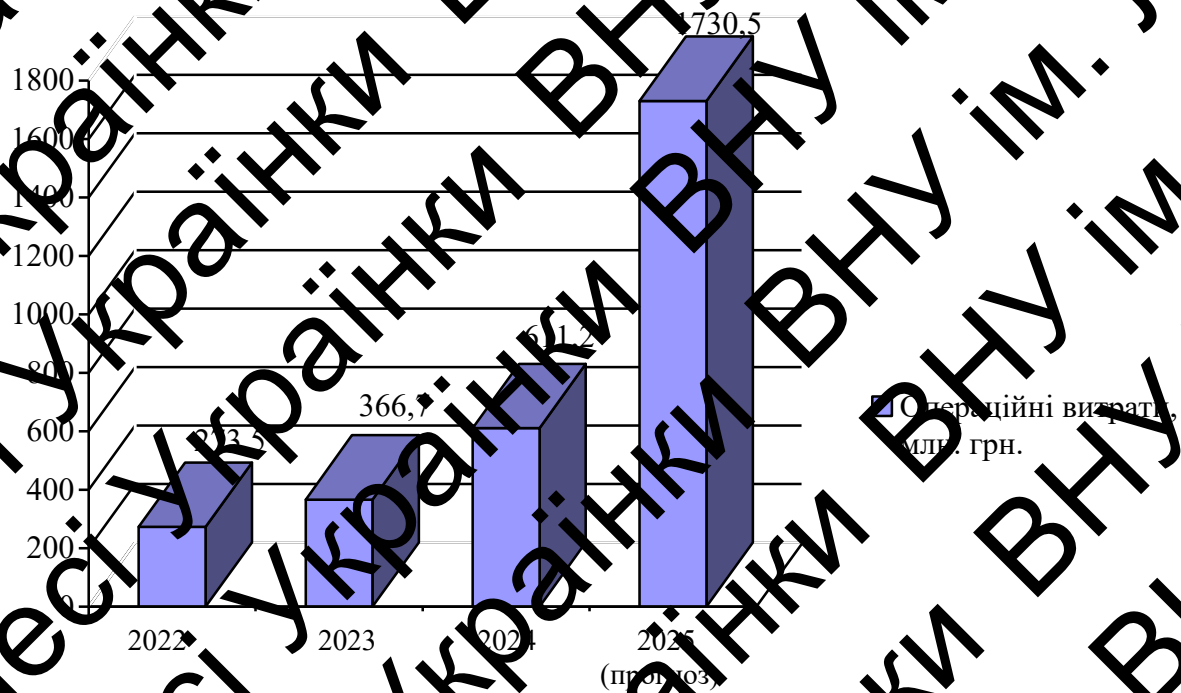

Рис. 3.2. Операційні витрати ТОВ «Агротехніка» у 2022-2025 роках

Примітка *. Розраховано на основі звітності підприємства

Згідно даній діаграмі можна прослідкувати значне збільшення операційних витрат підприємства протягом 2022-2024 років спричинене нарощуванням обсягів виробництва продукції. На основі наявної динаміки зміни цього показника прогнозований розмір операційних витрат підприємства у 2023 році може скласти 1730,5 млн. грн.

Зміна розміру чистого доходу від реалізації продукції та операційних витрат суттєво впливають на зміну розміру чистого прибутку, який є основним показником, який характеризує ефективність діяльності підприємства, відомою та його виробничої діяльності зокрема. Тому, з допомогою рис. 2.3 відобразимо динаміку розміру чистого прибутку підприємства у 2022-2024 році, а спрогнозуємо чистий прибуток у 2022 році на основі наявної динаміки даного показника.

Преслідковується значне збільшення прибутковості підприємства у 2024 році у порівнянні з 2022 та 2023 роками, згідно динаміки на дані роки у 2023 році розмір очікуваного прибутку складає 147,1 млн. грн.

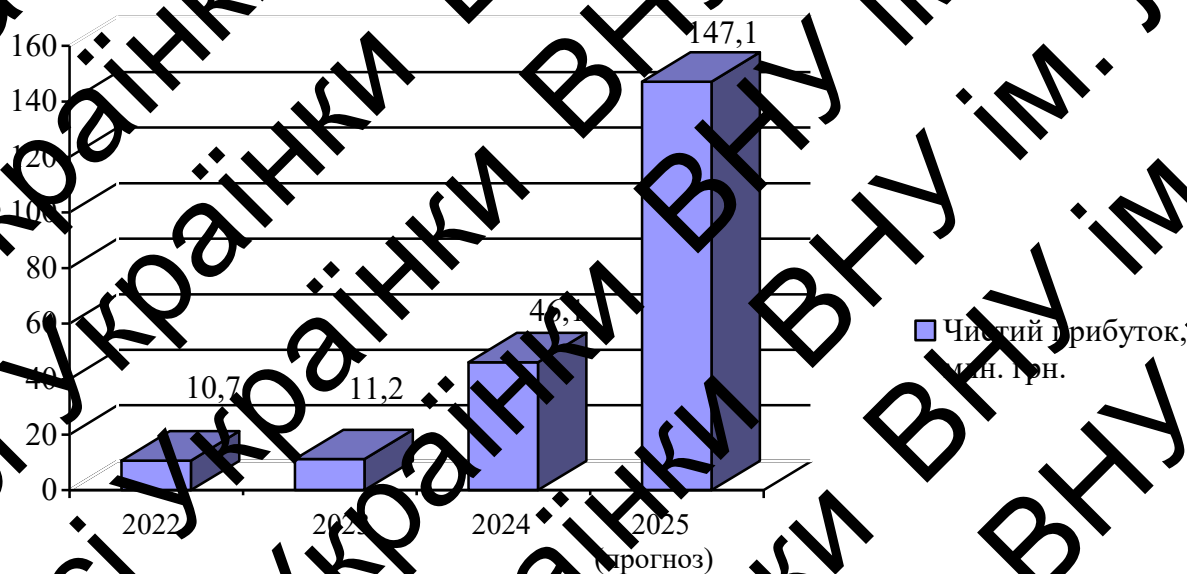

Рис. 3.3. Чистий прибуток ТОВ «Агротехніка» у 2022-2025 рр.

Примітка. 1. Розраховано на основі звітності підприємства

Для досягнення прогнозованих показників керівництву ТОВ «Агротехніка» необхідно здійснити певні кроки покликані покращити показники діяльності, які впливають на ефективність виробничої діяльності підприємства. Тому проаналізуємо зміни, які необхідно провести.

Виробництво як система сприймається в першу чергу через матеріально-технічне забезпечення підприємства. Процес організації виробництва передбачає чітку поставку ресурсів в заданому обсязі, зазначені терміни і відповідної якості. Аналіз ефективності використання основних виробничих засобів та оборотних коштів показав, що матеріально-технічне забезпечення на підприємстві не є однорідним, його збільшення або зменшення відбувається незалежно від обсягів діяльності, а це спричиняє негативні наслідки в процесі виробництва продукції.

Однією з найважливіших проблем є зниження матеріалоемкості продукції, всбічне вичисненні факторів, від яких залежить поліпшення використання сировини й матеріалів, своєчасне й повне використання резервів на підприємстві.

З метою покращення матеріально-технічного забезпечення підприємства важливим є процес ресурсозбереження, яке дозволить скоротити витрати на матеріали, підвищити ефективність їхнього використання.

Основним завданням ресурсозбереження є:

- 1) Забезпечення економічного і раціонального використання матеріальних ресурсів.
- 2) Ліквідація невиробничих витрат або перевитрати матеріальних ресурсів.
- 3) Оптимізація структури ресурсоспоживання на основі впровадження нових проектних, конструкторських і технологічних рішень, які дозволяють підвищити комплексність використання матеріальних ресурсів.
- 4) Розширення застосування вільних ресурсів, організація повної переробки виробничих відходів і матеріалів, збір і утилізація побутових відходів.
- 5) Скорочення витрат матеріальних ресурсів на всіх стадіях виробництва і споживання при транспортуванні та зберіганні.
- 6) Прискорення оборотності обігових засобів, скорочення виробничих запасів, вивільнення частини ресурсів із обігу грошей.

В процесі виробництва для зниження витрат з матеріально-технічного забезпечення можна використовувати наступні шляхи:

- 1) Збільшення одиничної потужності машин і агрегатів. Цей показник характеризує одночасно підвищення їх якості.
- 2) Ліквідація виробничого браку. Підприємство несе прямі витрати у випадку виготовлення бракованої продукції. Випуск неякісної чи бракованої продукції знижує рівень рентабельності, збільшує собівартість і продуктивність виробництва. Брак і неякісна продукція означають пряму розтрату виробничих ресурсів, збільшують витрати.
- 3) Використання заміників дефіцитних матеріальних ресурсів. Бурний розвиток хімічної промисловості в наш час створює можливості для широкого впровадження у виробництво нових економічних синтетичних матеріалів для заміни матеріалів, які використовувалися раніше.
- 4) Скорочення витрат і відходів у виробництві. У виробництві створюється значна кількість відходів матеріальних ресурсів і супутніх продуктів. Скорочення відходів забезпечує випуск додаткової продукції без збільшення матеріальних ресурсів. В тих випадках, коли вичерпані можливості скорочення відходів,

важливо забезпечити їх максимальну утилізацію, використовуючи для виготовлення побічної непрофільної продукції чи реалізувати іншим підприємствам.

5) Скорочення витрат при збереженні. Одним із головних завдань організації збереження і просування продукції в сфері обороту – збереження якості продукції, надпущення її псування і втрати. В процесі зберігання матеріальні ресурси не повинні втрачати натурально-речовинності і форми.

6) Втрати від недостачі і псування матеріальних цінностей складають значну величину і виникають по причині недостатньої уваги до збереження матеріальних ресурсів.

Тому виконання даних рекомендацій дозволить покращити стан матеріально-технічного постачання підприємств, підвищить ефективність використання основних виробничих засобів та оборотних коштів, що, в свою чергу, підвищить ефективність виробничої діяльності ТОВ «Агротехніка».

Одним з вирішальних чинників ефективності виробничої діяльності і конкурентоспроможності підприємства в цілому є забезпечення високої якості кадрового потенціалу. Суттю ж кадрової політики є робота з персоналом, відповідна концепції розвитку організації.

Ефективна система кадрового забезпечення націльно створює умови для мотивації, більш високої продуктивності праці, задоволеності роботою. Вона, також, дозволяє керівнику отримати необхідну інформацію про працівників з метою підвищення продуктивності їх праці.

Вирішення проблеми формування й ефективного використання кадрового забезпечення можливе лише при розробці чіткої кадрової політики підприємства. Кадрова політика має відповідати концепції розвитку підприємства та реалізовуватися за допомогою кадрової стратегії та тактики.

Поліпшення кадрового забезпечення в сучасних умовах функціонування підприємства ТОВ «Агротехніка» можливе лише при поетапному переході від

пасивної до активної кадрової політики, зорієнтованої на раціональне використання кадрового потенціалу.

Наявність відповідної кількості працівників з визначеними кваліфікаційними характеристиками – необхідна умова основного завдання кадрового забезпечення підприємства. Окрім відомих методів прогнозування та планування чисельності персоналу доцільним стає використання різного роду інструментів по підбору кадрів та визначенні їх конкурентоспроможності.

Пріоритетними напрямками процесу оптимізації управління кадровим потенціалом із застосуванням концепції управління є: 1) Покращення психологічного клімату на підприємстві, аналіз та ліквідація причин, які призводять до виникнення конфліктних ситуацій. 2) Аналіз причин звільнення працівників з підприємства та розроблення заходів щодо ліквідації цих причин. 3) Підвищення якості здоров'я працівників, покращення медичного обслуговування та якості відпочинку. 4) Аналіз причин порушення трудової дисципліни та розробка заходів з їх ліквідації. 5) Стимулювання підприємницьких здібностей працівників, які направлені на покращення результатів діяльності підприємства. 6) Виявлення працівників, які володіють творчим потенціалом та прийняття заходів з підвищення їх зацікавленості працею на підприємстві. 7) Забезпечення процесу підготовки та перекваліфікації кадрів, виділення необхідних ресурсів на даний процес. 8) Залучення зовнішніх спеціалістів по підборі персоналу.

Реалізація запропонованих заходів дозволить керівництву підприємства покращити кадрове забезпечення ТОВ «Агротехніка», що дозволить зменшити плинність кадрів, підвищити продуктивність праці, а також забезпечить підвищення ефективності виробничої діяльності підприємства.

Внутрішнє середовище підприємства є джерелом його життєвої сили і включає потенціал, що дає змогу існувати і вижити в певному проміжку часу.

Зовнішнє середовище, у свою чергу – це сукупність елементів, які не входять до складу підприємства, але справляють на нього значний вплив.

ТОВ «Агротехніка» здійснює свою діяльність, виготовляє продукцію, на території України, у Волинській області. Тому негативні фактори в економічному, політичному, географічному, зовнішньо-економічному та соціальному аспектах розвитку країни безпосередньо впливають на ефективність діяльності підприємства.

Складність зовнішнього середовища ТОВ «Агротехніка» визначається такими факторами: 1) Кількістю зовнішніх сил, що впливають на підприємство і на які воно повинне реагувати. 2) Ступенем впливу відповідних зовнішніх сил на діяльність підприємства та їх взаємозв'язком. 3) Варіативністю зовнішніх сил та швидкістю, з якою можуть проходити зміни в ступені їх впливу на діяльність підприємства. 4) Ступенем невизначеності зовнішнього середовища для підприємства.

Вона зменшується із збільшенням кількості достовірної інформації, якою володіє підприємство, і навпаки. Велику роль тут відіграє і кваліфікація персоналу підприємства, який аналізує й оцінює дану інформацію.

Для прийняття обґрунтованих рішень важливо здійснювати прогнозування зовнішнього середовища, тобто передбачувати можливі зміни його і виникнення вірогідних подій під впливом такої зміни.

Для забезпечення стабільного розвитку підприємства в цілому та ефективності виробничої діяльності надзвичайно важливо мінімізувати негативні впливи чинників зовнішнього середовища, що несуть загрозу виробничій діяльності, персоналу, фінансовим, матеріальним засобам, інформаційним ресурсам, іншим системам підприємства. Загрози, які виникають у політичній, економічній, правовій, екологічній, конкурентній та інших сферах, можуть піддаватися або не піддаватися прогнозуванню, бути явними або неявними, викликані об'єктивними або суб'єктивними чинниками.

Залежно від характеру побудови системи захисту діяльності підприємства можна виділити два типи антикризового управління: так званий «активний», що полягає в постійному моніторингу зовнішнього і внутрішнього середовища,

збиранні й аналізі первинної інформації, пошуку й врахуванні потенційних загроз і небезпек, прогнозуванні ймовірності розвитку кризи, завчасного розроблення плану антикризових заходів, призначенні відповідальних виконавців, резервуванні необхідних коштів та «пасивний» – реагування на наявні кризові явища, адаптація внутрішньої середовища підприємства до нових умов діяльності, відновлення передкризового стану підприємства. Активний тип антикризового управління має стати пріоритетним, оскільки він спрямований на попередження розвитку кризи та на як найкраще подолання наслідків її можливого виникнення, на відміну від пасивного типу, що передбачає ухвалення рішень лише з огляду на наявні кризові явища.

Варіантами реагування підприємства на реалізацію погроз і небезпек зовнішнього середовища можуть бути: скорочення персоналу, сумісництво посади; ліквідація окремих служб і структурних підрозділів; реалізація резервів зменшення собівартості випуску продукції та підвищення прибутковості; диверсифікація діяльності підприємства, зміна організаційної структури підприємства, удосконалення системи управління; впровадження інновацій.

Лише впровадження інновацій на сучасному етапі розвитку науки та техніки здатне значно покращити ефективність виробничої діяльності підприємства з мінімальними затратами матеріальних, фінансових та трудових ресурсів. Тому передові компанії світу з метою покращення ефективності виробничої діяльності вже протягом багатьох років звертаються до досягнень науки та техніки та впровадження інноваційної діяльності в свою звичайну виробничу діяльність.

Так, якщо шляхи підвищення ефективності виробничої діяльності наведені вище спричиняють, з одного боку, інтенсифікацію виробництва, а з іншого – впровадження інновацій здійснює вплив не лише на виробничу діяльність, а й на підприємство в цілому. З допомогою рис. 3.4. оцінимо переваги та недоліки традиційних та інноваційних шляхів інтенсифікації виробничої діяльності ТОВ «Агротехніка».

Рис. 3.4. Шляхи підвищення ефективності виробничої діяльності ТОВ «Агротехніка»

Примітка: *Розроблено автором.

Отже, результат від застосування традиційних шляхів підвищення ефективності виробничої діяльності підприємства оцінити точно неможливо, на сьогоднішні передові компанії світу застосовують інновації з метою підвищення ефективності виробництва.

Недоліком традиційних шляхів також можна назвати те, що у своїй більшості результатом від запровадження даних кроків є збільшення обсягів виробництва, тобто збільшується кількість продукції, яка виготовляється, але не завжди підприємство є здатним реалізувати такі обсяги, навіть за умови значного підвищення якості продукції, що в свою чергу, може навпаки впливати

ефективності виробничої діяльності. Це спричинено впливом зовнішніх та внутрішніх чинників впливу на діяльність підприємства.

Проте, як видно з даного рисунку зовнішні та внутрішні чинники впливають не лише на традиційні шляхи підвищення ефективності виробничої діяльності, але і на інноваційні, тому це необхідно обов'язково враховувати при запровадженні змін у діяльність підприємства задля досягнення економічного ефекту. Якщо застосовувати традиційні шляхи оптимізації ефективності виробничої діяльності підприємства найкращий ефект досягається при впровадженні наведених пунктів у комплексі, що значно ускладнює такий процес, коли застосування інновацій не погіршує їх впровадження у всі сфери діяльності підприємства. Тому впровадження інновацій дозволяє значно підвищити ефективність виробничої діяльності, підвищити конкурентоспроможність продукції, вийти на нові ринки збуту за не значних фінансових, матеріальних вкладень, які швидко окупляться.

Так, підприємству пропонується впровадити товарні інновації зокрема виробництво біопалива, з метою підвищення ефективності виробничої діяльності ТОВ «Агротехніка». Характеристику даного інноваційного проєкту та оцінку його ефективності проведемо у наступних пунктах роботи.

3.2. Впровадження інновацій з метою підвищення ефективності виробничої діяльності підприємства

На сьогодні одним з найбільш ефективних шляхів покращення діяльності підприємства в цілому та його виробничої діяльності зокрема є застосування інновацій. Тобто інноваційна діяльність здатна забезпечити економічне зростання в довгостроковій перспективі.

Тому, з метою підвищення ефективності виробничої діяльності ТОВ «Агротехніка» запропоновано впровадити інновації в свою виробничу діяльність.

Так як підприємство в повній мірі використовує свій технологічний, матеріально-технічний та трудовий персонал, доцільно запровадити продуктивні інновації, тобто започаткувати виробництво нового виду продукції.

У зв'язку з тим, що сьогодні всі країни прагнуть бути енергетично незалежними, прагнуть використовувати екологічні технології покликані захистити навколишнє середовище, ТОВ «Агротехніка» пропонує започаткувати виробництво біопалива.

Входження в Європейське співтовариство, залежачи від технологічного рівня виробничого комплексу країни, у т.ч. і від виробництва альтернативних джерел енергії, тому започаткування виробництва біопалива здатне також сприяти входженню України до Європейського співтовариства, що, в свою чергу, відкриє перед підприємством доступніший вихід на світовий ринок, та покращить його діяльність у довготривалій перспективі.

Створення альтернативних палив та екологічної мережі України, яка була б інтегрована в світову європейську екологічну мережу, з кожним роком стає більш актуальним завданням. Зараз більше двох десятків країн виробляють рідке біопаливо з рослинної сировини, побудовані 130 заводів, які випускають у рік приблизно 4.0 млн. т. рідкого біопалива.

ТОВ «Агротехніка» декілька років тому було закуплено обладнання для виготовлення ріпакової олії та макухи з ріпаку власного виробництва, також підприємство практикує закупку даної культури у селян та посередників. Наявна технологічна база постійно добирається та оптимізується, а працівники, задіяні даними роботами проходять навчання у закордонних спеціалістів. Виготовлена підприємством ріпакова олія, здебільшого, експортується закордон, зокрема у Європу, де в подальшому вона перероблюється на біодизель.

Тому започаткування власного виробництва біодизеля з ріпакової олії допомогло б ТОВ «Агротехніка» значно підвищити ефективність виробництва, адже процес виробництва мав повний закінчений цикл – від посіву ріпаку до виготовлення біодизеля.

Біодизель вважається одним з найбільш перспективних поновлюваних альтернативних палив. Біодизель порівняно із звичайним дизельним паливом майже не містить сірки. При потраплянні в ґрунт або воду він практично повністю розкладається вже через три тижні.

Для України виробництво біодизеля - це нова галузь, яка тільки почала розвиватися. Тому, прогнозовані ринки збуту для такої продукції - це європейські країни, де застосування біопалива активно підтримується на державному рівні. Зокрема, такі країни як Німеччина і Австрія на сьогоднішній день зацікавлені в покупці біодизеля з України. До 2023 року Єврокомісією планується збільшити споживання біодизеля в 2 рази. Тобто споживання біодизелю повинно скласти не менше 10% від загального споживання бензину.

Виробництво біодизеля можна розділити на 2 етапи, які не співпадають у часі та просторі: це вирощування ріпаку і виробництво палива. Країни Європи займаються і першим і другим, Україна ж поки що є сировинним додатком Європи і немає завершеного вертикально інтегрованого комплексу, який би давав змогу використовувати біодизель для українського авіотранспорту. Практично весь врожай ріпаку, а також виготовлена ріпакова олія з України експортується за кордон.

Перевагами біодизелю перед іншими видами палива є:

- 1) Економічність – виробництво біопалива обходиться значно дешевше у порівнянні з нафтовим паливом.
- 2) Універсальність – підходить для всіх автомобільних двигунів.
- 3) Безпечна для екології – застосування такого виду палива на 50% знижує викид вуглекислого газу в атмосферу. У продуктах згоряння біодизеля значно менше сірки, окису вуглецю та сажи.
- 4) Захист двигуна – незважаючи на мінімальний відсоток сірки, це паливо не втрачає активні мастильні властивості, завдяки кіншю, який в ньому міститься. Проведені дослідження показали, що термін служби двигуна і паливного насоса, при використанні біодизеля, збільшується на 60%.

5) Стійкість до займання – точка запалювання біопалива вище, ніж у бензину - більше 100°

Процес виробництва біодизеля з ріпаку можна представити з допомогою рис. 3.5.

Рис. 3.5. Загальний технологічний процес виробництва дизельного біопалива з ріпаку

Примітка *. Розроблено автором

Звичайно першим етапом є посадка та збір ріпаку. На даному етапі відбувається забезпечення підприємства необхідними обсягами якісного ріпаку, як власного виробництва так і закупленого на стороні.

Другим етапом є прийом сировини. Проводиться тестування сировини на вміст ерукової кислоти, домішок бур'янів і токсичності. Від цього безпосередньо залежить вартість сировини.

Наступним етапом є надходження насіння ріпаку в олійницю, де масло відділяється від макухи. Макуха може використовуватися в комбікормовій

промисловості, а також реалізовуватись на ринку. Похідне масло передається в етерифікаційну установку. Молекули жиру, що входять до складу ріпакової олії, складаються з тригліцеридів, з'єднань тривалентного спирту гліцерину з трьома жирними кислотами. Для отримання метилового ефіру до ріпакової олії додається метанол (у співвідношенні 9:1), і невелика кількість рідкого каталізатора. Процес етерифікації відбувається в спеціальних колонах. В результаті хімічної реакції утворюється метиловий ефір або біодизель, як побічний продукт - гліцерин. Гліцерин доочищений до 99,8%, незамінний в косметологічній і фармацевтичній галузях. При його переробці виходить сульфат кальцію, який успішно застосовується на полях як добриво. На відокремлення жирні кислоти теж є попит.

На сьогодні, на підприємстві налагоджено процес виробництва сонячної та макухи ріпакової, а також очищеної олії, тобто підприємству необхідно лише дооснастити виробничі потужності обладнанням для виготовлення біодизелю, а закупити допоміжні матеріали.

Підприємство також готує соєву олію, проте перевагами ріпаку серед інших олій придатних до виготовлення біопалива є те, що саме ріпакова олія дає найвищий відсоток виходу готового продукту - 36% на 1 т. масла. Ще одна перевага ріпаку в тому, що його можна висаджувати разом з іншими сільськогосподарськими культурами, так як він позитивно впливає на їх врожайність. Якість готового продукту залежить від вихідної сировини. Найбільшу калорійність дає пальмова олія, але отримане з нього паливо швидко замерзає при низьких температурах. Біодизель на основі ріпакової олії, навпаки, має більш низьку калорійність, але більш морозостійкий.

Також в результаті виробництва біодизелю підприємство отримує гліцерин, який можна буде реалізовувати фармацевтичних або інших продовольчих компаніям. Виготовлене біопаливо ТОВ «Агротехніка» може використовувати у власних потребах, зокрема, замість бензину, що значно зменшить витрати підприємства на паливно-мастильні матеріали.

При впровадженні інноваційного проекту надзвичайно важливим є дослідження зовнішнього та внутрішнього середовища, оцінка можливих негативних впливів, та розроблення стратегії їх подолання.

Відобразимо чинники зовнішнього та внутрішнього середовища та їх вплив на виробничу діяльність підприємства за допомогою рис. 3.6.

Рис. 3.6. Чинники внутрішнього та зовнішнього середовища діяльності підприємства, які здійснюють вплив на інноваційну діяльність

Примітка *. Розроблено автором

Проаналізуємо дані чинники, задля оцінки здатності TOB «Агротехніка» до застосування запропонованого інноваційного проекту.

Підприємство має у своєму розпорядженні надзвичайно велику та потужну техніко-технологічну базу, яка може використовуватися у процесі виробництва біопалива, проте є необхідність купівлі обладнання для переробки ріпакової олії у біопаливо та відділення гліцерину.

З метою матеріально-технічного забезпечення реалізації інноваційного проекту з виробництва біопалива існує необхідність додаткового залучення матеріальних ресурсів, які поки не використовуються підприємством, зокрема металу та каустичної соди. Разом з тим, підприємство в повній мірі забезпечене ріпаком власного виробництва, а також закупленого у сільськогосподарських виробників.

У розпорядженні ТОВ «Агротехніка» є кваліфікований виробничий персонал, здатний здійснювати та обслуговувати процес виробництва біопалива на всіх етапах виробничого процесу. Працівники підприємства постійно проходять підвищення кваліфікації, а також навчаються у закордонних спеціалістів.

Фінансування даного проекту можливе як за власні ресурси підприємства так і за рахунок позикових коштів. Проте, доцільніше залучати власні фінансові ресурси, адже це звільнить підприємство від складати відсотків за користування позиковими коштами. Зокрема, з метою фінансування даного проекту ТОВ «Агротехніка» пропонується використати прибуток отриманий в ході виробничої діяльності підприємства у 2024 році.

На сьогодні одним з найголовніших каталізаторів розвитку є доступ до правдивої, неупередженої, повної інформації. Тому наявність доступу до інформаційних ресурсів є передумовою сталого розвитку підприємства в перспективі. Підприємство має доступ до необхідної інформації, а також співпрацює зі світовими компаніями, які мають досвід виробництва біопалива та здатні допомогти з реалізацією даного проекту.

Якщо чинники внутрішнього середовища підприємство може контролювати та спрямовувати в необхідний напрямок, то вплив на зовнішнє середовище може бути лише опосередкованим, тобто, здебільшого, підприємство повинне підлаштовуватись до зовнішнього середовища.

Для агропромислової галузі першочерговим чинником звичайно є географічні передумови для вирощування конкретного виду

сільськогосподарських культур. Ріпак невибагливий до ґрунту, тому простота його вирощування стає ще одною з переваг при виборі даної культури в якості основи для виготовлення біопалива. ТОВ «Агротехніка» вже має досвід вирощування даної культури, тобто земельні ділянки підприємства призначенні для вирощування сільськогосподарських культур вже підготовлені найкращим чином для росту рапсу, оскільки наявні географічні умови відповідають вимогам для реалізації інноваційного проекту з виробництва біопалива.

У зв'язку з тим, що підприємство вже реалізує ріпакову олію, проблем з продажем біодизеля не виникне, адже олія купується з метою виготовлення з неї біодизеля, тобто зацікавлені підприємства зможуть відразу купувати готовий продукт, а не напівфабрикати. Також існує необхідність пошуку покупців біопалива на території України, з чого метою цільно застосовувати маркетингові методи стимулювання продажів. Важливе значення має реклама, задля ознайомлення потенційних покупців з перевагами даного виду палива з-поміж існуючих та переважаючих на енергетичному ринку.

ТОВ «Агротехніка» має налагоджені зв'язки з постачальниками ріпакового насіння, а також вирощеного якісного ріпаку, тобто на пошук постачальників не потрібно додатково залучати ресурси, та затрачувати час. Також підприємство дано співпрацює з іноземними підприємствами, які займаються реалізацією передового обладнання, а також надають послуги з його введення в експлуатацію та обслуговування протягом гарантійного терміну використання. Тобто, покупку обладнання необхідного для переробки ріпакової олії в біодизель підприємство може здійснити у одного зі вже наявної бази постачальників технологічного обладнання.

Так як дана виробнича сфера в Україні ще не розпочала значно розвиватись, підприємства не буде реальних конкурентів. Наразі в Україні не існує жодного заводу європейського рівня з виробництва біопалива. Промислове виробництво біопалива в Україні перебуває на початковій стадії розвитку, тому

ТОВ «Агротехніка» має всі можливості завоювати ринок аналогового палива, зокрема біодизелю, як в Україні так і поза її межами.

Надзвичайно важливим при впровадженні інновацій в діяльність є підтримка або сприяння зі сторони органів державної влади, адже дані технології сприяють енергетичній незалежності України від інших країн, а також здатні знизити значивний вплив викидів від згорання палива в атмосферу. Для державних органів актуальним є формування механізмів кооперації і взаємодії з комерційним бізнесом, які могли б стимулювати участь підприємств у виробництві та використанні біодизелю.

Як свідчить досвід іноземних країн, упровадження біопалива намагається на цілу низку сировинних, технологічних, економічних і технічних труднощів.

Як свідчить досвід країн Європи, лише та послідовна державна політика з використанням законодавчих і економічних засобів може гарантувати реальне впровадження біопалива на ринку. На жаль, органи державної влади України поки, що не розуміють масштабність свого впливу на стимулювання розвитку галузі з виробництва біопалива.

Стимулювання розвитку біопалива потребує державного регулювання, яке в провідних країнах світу ґрунтується на обов'язковості його використання, а також на запровадженні податкових, тарифних, акцизних та інших пільг. Частка альтернативних джерел енергії у паливно-енергетичному балансі країни становить усього 0,8 %.

В умовах інтеграції України до Європейського Союзу тема виробництва біодизелю набуває особливої актуальності, адже згідно діючих директив Європейського Союзу до біодизелю не менше 10 % всього об'єму дизельного палива повинні містити біодизель. Враховуючи збільшення частки автомобілів з дизельними двигунами, особливо в Європі, зростає надлишок товарних бензинів і недостача дизельного палива, тому виробництво біодизелю для ринку нафтопродуктів є надзвичайно привабливим, та може забезпечити підвищення

ефективності як діяльності підприємства в цілому, так і його виробничої діяльності зокрема.

Важливе значення також має технологія обрана для виробництва біодизелю. Так, на сьогоднішній день біодизель, або метиловий ефір виробляють за двома основними технологіями: традиційною та надкритичного стану метанолу.

Технологія з надкритичним станом метанолу розроблена японськими фахівцями. Це найскладніша, але і найшвидша технологія, яка дозволяє одержати ідеально чистий біодизель. Катализатор у технології з надкритичним станом метанолу не застосовується, тому очищати від нього готовий продукт не потрібно. Достатньо тільки видалити надлишок метанолу. Разом з тим, дана технологія виробництва біодизеля досить складна технологічно, з високими ризиками при проходженні процесу зумовлюють високу матеріаломісткість обладнання, а отже і високі капіталовкладення.

На сьогоднішній день технологія з надкритичним станом метанолу через свою складність та високу вартість обладнання ще не знайшла широкого застосування, через це при виробництві біодизелю користуються переважно традиційною технологією.

Тому підприємству рекомендується використовувати традиційну технологію об'єднання метилового ефіру. Вона заснована на етерифікації триглицеридів рослинної олії метанолом з використанням лужних або кислотних катализаторів. Для проходження реакції етерифікації ріпакову олію змішують з метанолом (в пропорції приблизно 10 до 1) в присутності катализатора (речовини, що викликає або прискорює хімічну реакцію, однак не бере в ній участі). У разі застосування кислотного катализатора тривалість реакції етерифікації становить від однієї до 45 годин, лужного – від декількох десятків хвилин до 8 годин (залежно від температури і тиску). В результаті реакції утворюється суміш метилового ефіру та гліцерину. Суміші дають відстоятися, в результаті чого вона розділяється. Гліцерин, як важча фракція опускається вниз, а метиловий ефір, як більш легкий, розміщується над ним. Метиловий ефір та гліцерин зливаються в

різні місткості. Зроблячи висновок з вищевикладеного, необхідність впровадження у вітчизняній господарстві технологій виготовлення альтернативних нафтовим видів палива є очевидною, оскільки Україна нині на 90% залежить від імпортованої нафти запаси якої за існуючих темпів видобутку можуть вичерпатися уже через 30-40 років. Цей факт, безсумнісно, впливає і на ціну палива. Крім того, при вступі до Європейського Союзу біопаливо повинне становити не менше 10% використаного палива в країні.

Іншим важливим чинником, що викликає підвищений інтерес до біодизельного палива, є його екологічність, тобто менші викиди шкідливих сполук у навколишнє середовище. Біодизельне паливо не є абсолютно екологічно чистим, але, порівняно з нафтовим, воно все ж чистіше.

Даний інноваційний проект покликаний не лише значно підвищити ефективність виробничої діяльності ТОВ «Агротехніка», але, зробити перші кроки до енергетичної незалежності країни. Тому даний чинник є надзвичайно перспективним. Зробляючи висновок з вищевикладеного відобразимо з допомогою рис. 3.7 механізм впровадження даної новачки у виробничу діяльність підприємства. Згідно даної схеми підприємство залучає виробництво всіх видів продукції, які на даний час виготовляються, але ріпакова олія не реалізується, а далі йде на переробку з метою виробництва біодизелю. Ефект отриманий від даних змін, як передбачається складе 62,5 млн. грн. Детальний розрахунок проведемо у наступному пункті даної роботи.

Отже, реалізація запропонованого інноваційного проекту з виробництва біопалива ТОВ «Агротехніка» допоможе підприємству підвищити ефективність виробничої діяльності, досягнути визнання, як на вітчизняному, так і на закордонному ринках, підвищити конкурентоздатність підприємства, збільшити рентабельність виробничої діяльності, а також претендувати на преференції з боку органів державної влади, адже впровадження даних технологій стимулюватиме відмову від традиційного палива, на рахунок екологічно чистих видів палива, зокрема біодизелю.

Рис. 3.7. Механізм запровадження виробництва біодизелю у виробничу діяльність ТОВ «Агротехніка»

Примітка *. Розроблено автором

3.3. Оцінка ефективності провадження інновацій у виробничу діяльність підприємства

Реалізацію інноваційного проекту пропонується здійснювати на основі виробничих потужностей ТОВ «Агротехніка» у с. Турійськ, де безпосередньо на сьогодні здійснюється процес виробництва ріпакової олії. Отже, підприємство не потребує залучення додаткового капіталу чи оренду приміщення для розміщення

необхідного обладнання. Для забезпечення реалізації процесу виробництва біопалива основні інвестиції необхідно вкласти в покупку обладнання для переробки ріпакової олії безпосередньо в біодизель. На сьогодні на ринку існує безліч пропозицій щодо продажу даного обладнання, тому підприємство може виходячи зі своїх потреб підібрати обладнання, яке повністю задовольнить потреби виробництва біодизелю.

З метою підбору найкращого з варіантів поставки обладнання доцільно проаналізувати запланований обсяг переробки ріпакової олії, з урахуванням технічних характеристик обладнання. Тому з допомогою табл. 3.1 відобразимо плановий обсяг переробки ріпакової олії у 2023 році.

Таблиця 3.1

Плановий обсяг переробки ріпакової олії ТОВ «Агротехніка» у 2023 році

Місяць	Обсяг необхідної сировини, т	Обсяг виробництва ріпакової олії, т
Січень	2100	796
Лютий	2300	828
Березень	2300	828
Квітень	2300	828
Травень	2300	828
Червень	2300	828
Липень	2200	792
Серпень	2200	792
Вересень	2200	792
Жовтень	2200	792
Листопад	2200	792
Грудень	2200	792
Всього	26800	9648

Примітка *. Розраховано автором

Отже головною метою до технічних характеристик обладнання покликано забезпечити процес переробки ріпакової олії в біопаливо є можливість переробки за місяць до 1000 т ріпакової олії. Тобто в день підприємство має змогу переробляти в середньому 25 т ріпакової олії за наявного запасу насіння ріпаку.

Середня вартість такого обладнання, на сьогодні, складає 3415 тис. грн. Як зазначає виробник вартість обладнання здатна окупитися в термін від 10 місяців

до 5 років, залежно від обсягів виробництва та реалізації, а також цін за якою підприємство планує продавати біодизель.

З метою обчислення собівартості виробництва біодизелю врахуємо, вихід ріпакової олії з 1 т ріпаку, дані відобразимо в допоміжному табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Нормативний вихід готового продукту з 1 т необробленого ріпаку

Склад	Кількість, т
Необроблений ріпак	1000
Макуха ріпакова	620
Олія ріпакова	360
Технологічні втрати	20

Примітка *. Розраховано автором

Тобто, з необробленого ріпаку можна виготовити 36 % ріпакової олії та 62 % макухи ріпакової, яку підприємство також реалізовує на сторону, а також використовує, як сировину для виробництва комбіформів. Технологічні витрати займають лише 2 % від загального обсягу необробленого ріпаку.

Так як виробництво олії на підприємстві вже налагоджено, розрахуємо собівартість виробництва біодизелю та можливий економічний ефект від даного виробництва.

Отже, крім обладнання підприємству необхідно також закупити метанол та катализатор, ріпакова олія вже є наявною на підприємстві. Відобразимо обсяги необхідної сировини в допоміжному табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Затрати сировини на виготовлення біодизелю в розрахунку на 1 т ріпакової олії

Сировина	Кількість	
	на 1 т олії	на весь обсяг
Олія ріпакова, т	1	9648
Метанол, л	160	1601568
Катализатор, кг	6,7	64641,6

Примітка *. Розраховано автором

Тобто, підприємству необхідно закупити 1601568 л метанолу та 4641,6 кг катализатору. З допомогою табл. 3.4 розрахуємо вартість даної сировини необхідної для виробництва біодизелю з ріпакової олії ТОВ «Агротехніка».

Таблиця 3.4

Розрахунок вартості сировини, необхідної для виробництва біодизелю

Сировина	Кількість	Ціна, грн.	Сума, тис. грн.
Олія ріпакова, т	9648	6970	67246,56
Метанол, л	160138	24,00	3843,31
Каталізатор, кг	64841,6	10,00	648,42
Всього	x	x	106330,61

Примітка *. Розраховано автором

Тобто, вартість сировини, необхідної для виробництва біодизелю з наявних в підприємстві 9648 т олії ріпакової складає 106330,61 тис. грн.

Вихід біодизелю та побічного продукту – гліцерину, з 100 т ріпакової олії відобразимо з допомогою табл. 3.5

Таблиця 3.5.

Нормативний вихід готового біодизелю та гліцерину з 100 т ріпакової олії

Склад	Кількість
Олія ріпакова, т	100
Біодизель, л	110000
Гліцерин, т	15,3

Примітка *. Розраховано автором

Розрахуємо вихід біодизелю та гліцерину з наявних 9648 т ріпакової олії:

$$\text{Біодизель} = 9648 / 100 * 110000 = 10613800 \text{ л.}$$

$$\text{Гліцерин} = 9648 / 100 * 15,3 = 1476,14 \text{ т.}$$

Для забезпечення виробництва біодизелю підприємство понесе витрати:

1) Заробітна плата виробничого персоналу з нарахуваннями на заробітну плату. Як передбачається, підприємство додатково залучить 3 працівників, місячний фонд оплати праці разом з нарахуваннями складе 9936,00 грн., за рік заробітна плата становитиме:

$$\text{ФОП} = 9936,00 * 12 = 119232,00 \text{ грн.}$$

2) Витрати на електроенергію складуться:

$$\text{Ел. е.} = 72 \text{ кВт/дн.} * 365 \text{ дн.} * 1,23 = 32324,40 \text{ грн.}$$

Отже, загальні витрати на виробництво біодизелю складуться:

$$\text{В Біодиз.} = 106330610 + 119232 + 32324,40 = 106482166,10 \text{ грн.}$$

Підприємство може додатково зменшити собівартість біодизелю, реалізуючи гліцерин. Так, середня ціна реалізації складає 13,00 грн. за 1 кг., тобто дохід від реалізації гліцерину складе:

$$V_{\text{гл}} = 53000 * 1476140 = 7380700,00 \text{ грн.}$$

З допомогою табл. 3.6 розрахуємо повну виробничу собівартість планового виробництва біодизелю у 2023 році ТОВ «Агротехніка».

Таблиця 3.6

Собівартість виготовленого біодизелю ТОВ «Агротехніка»

Витрати	Вартість
Сировини, грн.	106330610,00
Заробітна плата робітників зайнятих виробництвом, грн.	119232,00
Витрати на електроенергію, грн.	32324,40
Дохід від реалізації гліцерину	7380700,00
Загальна собівартість виготовленого біодизелю, грн. (р.1 + р.2 + р.3 - р.4)	99101466,00
Собівартість 1 л біодизелю, грн. (р.5 / 10612800 л)	9,34

Примітка * Розраховано автором

Отже, згідно табл. собівартість 1 л виробленого біодизелю складе 9,34 грн. На сьогодні середня вартість дизельного палива по Україні складає 16 грн., тому підприємству пропонується продавати власний біодизель по 15,50 грн. за 1 літр. Також виготовлене біопаливо може використовуватись підприємством у власній діяльності. Тому пропонується 7 % від виробленого палива залишити на власні потреби. Економія, яку підприємство отримає при використанні власного біопалива замість покупного складе:

$$E_{\text{Пал.}} = (530640 * 16,00) - (530640 * 9,34) = 3554862,40 \text{ грн.}$$

З допомогою табл. 3.7 розподілимо реалізацію біодизелю на території України та за її межами, та розрахуємо дохід від реалізації даного палива.

Таблиця 3.7

Планові обсяги реалізації біопалива та території України та за кордоном ТОВ «Агротехніка»

Реалізація	Кількість, л	Ціна, грн.	Сума, грн.
За кордоном	7057512	15,50	109391436,00
На території України	3024648	22,00	66542256,00
Всього	10082160	x	175933692,00

Примітка * Розраховано автором

Отже, 70 % виготовленої продукції пропонується реалізовувати за кордоном, тобто експортувати, а 30 % будуть реалізовуватись на території України. При реалізації біодизельного підприємство отримає виручку у розмірі 175933,69 тис. грн.

Розрахуємо виручку, яку б підприємство отримало в ході реалізації ріпакової олії як кінцевого готового продукту:

$$В_{ро} = 9648000 * 11,75 = 113364000 \text{ грн.}$$

Отже, розрахуємо додатковий дохід, який підприємство отримає після впровадження виготовлення біопалива:

$$\text{Дод. дохід} = 175933692 - 113364000 = 62569692 \text{ грн.}$$

Реалізація даного інноваційного проекту допоможе підприємству збільшити розмір виручки від реалізації продукції підприємства на 62569,69 тис. грн.

За допомогою табл. 3.8. відобразимо зміни, які відбудуться в ході заміни реалізації ріпакової олії реалізацією біодизельного ТОВ «Агротехніка» дані відобразимо на основі звіту про фінансові результати підприємства за 2024 рік.

Таблиця 3.8

Зміни в структурі доходів, витрат та чистого прибутку в результаті реалізації інноваційного проекту

Показник	Роки		Абсолютні відхилення
	Факт	Прогноз	
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	597192	659762	62570
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	481123	512977	31854
Вологий прибуток, тис. грн.	116069	146785	30716
Інші операційні доходи, тис. грн.	261444	261444	0
Адміністративні витрати, тис. грн.	6247	6247	0
Витрати на зовн., тис. грн.	38803	38803	0
Інші операційні витрати, тис. грн.	23088	249554	-3634
Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн.	79375	113625	34250
Інші фінансові доходи, тис. грн.	2593	2593	0
Інші доходи, тис. грн.	3481	3481	0
Фінансові витрати, тис. грн.	9715	9715	0
Інші витрати, тис. грн.	18457	18457	0
Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.	57247	91527	34280
Податок на прибуток, тис. грн.	11222	17848	6626
Надзвичайні доходи, тис. грн.	-	-	0
Чистий прибуток, тис. грн.	46055	73679	27624

Примітка *. Розраховано автором

Отже, чистий дохід підприємства зросте на 62570 тис. грн., і складе 659762 тис. грн. Разом з тис зросте собівартість реалізованої продукції на 31854 тис. грн. і складе 112977 тис. грн. Валовий прибуток ТОВ «Агротехніка» зросте на 30716 тис. грн., і буде складати 146785 тис. грн. В результаті використання в операційній діяльності палива власного виробництва і інші операційні витрати підприємства скоротяться на 3534 тис. грн. і складуть 249554 тис. грн.

Фінансовий результат від операційної діяльності в свою чергу, складе 113625 тис. грн. Фінансовий результат до оподаткування буде складати 91527 тис. грн. Розмір податку на прибуток зросте на 6626 тис. грн. і складе 17848 тис. грн.

В ході реалізації даного інноваційного проекту прогнозований чистий прибуток підприємства складе 73679 тис. грн., тобто він зросте на 27624 тис. грн., або ж на 60%. Також за рік виробництва біопалива підприємство повністю окупить витрати на купівлю необхідного обладнання.

Використовуючи дані табл. 3.8. розрахуємо основні показники ефективності виробничої діяльності підприємства в результаті реалізації даного інноваційного проекту, а також оцінимо динаміку даних показників у порівнянні з 2024 роком. Розрахунки проведемо з допомогою табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Аналіз основних показників ефективності виробничої діяльності
ТОВ «Агротехніка» в результаті впровадження інноваційного проекту

Показники	Показники		Відхилення	
	2024	2025	Абсолютне (+; -)	Відносне (%)
Чистий дохід, тис. грн.	597192	659762	62570	110,5
Прибуток, тис. грн.	46855	73679	27624	160,0
Вартість реалізованої продукції, тис. грн.	716636	791714	75084	111,5
Собівартість продукції, тис. грн.	481123	512977	31854	106,6
Середньорічна вартість необоротних активів, тис. грн.	8052	11167	3415	142,4
Рентабельність виробництва, %	7,7	11,2	3,5	145,5
Витрати на 1 грн. реалізованої продукції, грн.	0,67	0,64	-0,03	95,5
Рентабельність необоротних активів, %	572,0	642,5	70,5	112,3

Примітка *. Розраховано автором

Отже, рентабельність виробництва, як прогнозується в ході реалізації даного інноваційного проекту зросте на 45,5 %, і буде складати 11,2 грн. Такі зміни відбулися у результаті збільшення розміру чистого доходу на 10,5 %, а також збільшення розміру прибутку на 60 % у порівнянні з 2024 р. Розмір витрат на 1 грн. реалізованої продукції також зменшився і склав 0,64 грн., що на 4,5 % менше ніж у 2024 р. Разом з тим, зростає рентабельність необоротних активів і склала 642,5 %, тобто на 1 грн. вартості припадає 64,25 грн. чистого прибутку.

Рис 3.8. Оцінка ефекту від провадження інноваційного проекту в діяльність ТОВ «Агротехніка»

Примітка *. Побудовано автором

З допомогою рис. 3.8 проілюструємо зміну ефективності діяльності підприємства в цілому та його виробничої діяльності зокрема, в ході реалізації запропонованого інноваційного проекту.

Результатом реалізації даного інноваційного проекту з виготовлення біодизелю ГОВ «Агротехніка» є отримання приросту чистого доходу у розмірі 62570 тис. грн. Також збільшиться чистий прибуток на 27624 тис. грн. Такі зміни сприятимуть підвищенню рентабельності виробництва на 3,5 %, що складе 11,2%.

Отже, в ході оцінки ефективності інноваційного проекту було визначено, що проект є надзвичайно прибутковим, та дозволить підприємству значно підвищити рентабельність виробництва, збільшити конкурентоспроможність підприємства, що, в свою чергу, забезпечить покращення ефективності виробничої діяльності ГОВ «Агротехніка» у 2022 році.

ВИСНОВКИ

З'ясування сутності ефективності виробничої діяльності підприємства, факторів які на неї впливають, визначення типів і факторів зростання ефективності виробництва, а також висвітлення економічних показників ефективності виробництва дозволяють зробити наступні висновки:

1) Визначено, що ефективність виробництва – це комплексне відбиття кінцевих результатів використання засобів виробництва й робочої сили за певний проміжок часу. Зазвичай виділяють такі підходи до оцінки ефективності виробничої діяльності підприємства: ресурсний, коли результат співвідноситься з величиною виробничих ресурсів, основних засобів і оборотних коштів та витратний, коли результат з'являється з поточними витратами на виробництво.

2) З'ясовано, що суть проблеми підвищення економічної ефективності виробництва полягає в тому, щоб на кожну одиницю трудових, матеріальних і фінансових ресурсів домогтися істотного збільшення обсягу виробництва продукції. Формуючи систему показників ефективності виробничої діяльності підприємства, доцільно дотримуватися певних принципів, а саме: забезпечення органічного взаємозв'язку критерію та системи конкретних показників ефективності діяльності; відображення ефективності використання всіх видів застосовуваних ресурсів; можливості застосування показників ефективності до укладання різними чатками виробництва на підприємстві; виконання провідними показниками стимулюючої функції в процесі використання наявних резервів зростання ефективності виробництва. Визначено, що система показників ефективності виробничої діяльності підприємства має включати декілька груп:

1) Узагальнюючі показники ефективності виробничої діяльності. 2) Показники ефективності використання праці. 3) Показники ефективності використання основних виробничих засобів. 4) Показники ефективності використання оборотних коштів. Важливе значення для визначення ефективності виробничої діяльності підприємства має оцінка показників даних груп у динаміці, тобто

протягом певного проміжку часу. Суттєвості підвищення економічної ефективності виробництва полягає в тому, щоб на кожну одиницю трудових, матеріальних і фінансових ресурсів досягнути суттєвого збільшення обсягу виробленої продукції. Проте, якщо раніше підвищення ефективності досягалось з допомогою інтенсифікації виробництва — збільшення обсягів виробництва, а отже і ресурсів, необхідних для забезпечення процесу виготовлення продукції, тобто екстенсивним шляхом. На сьогодні провідні країни світу роблять ставку не на значні технологічні прориви і масовані інвестиційні ін'єкції, а на незначні, на перший погляд, але щоденні поліпшення.

3. Досліджено одну з провідних галузей промисловості України, яка протягом багатьох років ввійшлося сільське господарство. Визначено, що переробна промисловість України представлена безліччю сільськогосподарських підприємств та приватних домогосподарств, які виготовляють якуну продукцію, котра користується попитом як на території України так і за кордоном. Родючість українських земель, значна сільськогосподарська складова вітчизняного експорту, кількість громадян, задіяних у сфері агропромислового комплексу визначають те, що сільське господарство є пріоритетним у нашій державі. А одним з результатів діяльності агропромислового комплексу є продукти харчування, що, в свою чергу забезпечує національну безпеку України. Промисловий та аграрний сектори є надзвичайно важливими для розвитку нашого регіону. Сільське господарство Волинської області спеціалізується на тваринництві м'ясо-молочного напрямку, а також на виробництві зернових культур, сої, цукрових буряків, овочів, картоплі.

4. Охарактеризовано, що товариство з обмеженою відповідальністю «Агротехніка» є одним з найбільших аграрних підприємств Волинської області. Товариство є частиною агропромислової групи «Пан Курчак». Підприємство забезпечене сучасною технікою, при виробництві застосовуються передові світові та вітчизняні технології. Основним видом діяльності є виготовлення комбікормів, заготівля зерна, та виробництво сої. У 2024 році в ході операційної діяльності підприємство отримало чистий прибуток у розмірі 46 555 тис. грн. Загалом

діяльність підприємства є рентабельною, конкурентоздатною та здатною до інноваційної діяльності.

5. Аналізуючи виробничу діяльність ТОВ «Агротехніка» було виявлено, що у 2024 році обсяг випуску продукції значно зріс, план з випуску продукції було перевищено на 96 %. На одну гривню товарної продукції припадає 0,81 грн. витрат, тобто підприємство з однієї гривні товарної продукції отримує 0,19 грн. доходу. У 2024 році на 1 гривню витрат виробництва припадає 1,24 грн. товарної продукції. Чисельність працівників у 2024 році склала 233 чел., що на 25,9 % більше у порівнянні з 2022 роком та на 32,4 % більше ніж у 2023 році. В середньому за один робочий день працівниками підприємства виготовляють продукції на 566 тис. грн. На виготовлення продукції вартістю 1 тис. грн. працівники підприємства витрачали 0,8 уз. робочого часу. Виріток одного працівника становить 609,3 тис. грн. У 2024 році на кожну гривню основних виробничих засобів підприємства припадало 17,6 гривень від обсягу виготовленої продукції підприємством. На кожну гривню активної частини основних виробничих засобів підприємства припадало 11,1 гривень від обсягу виготовленої продукції. У 2024 році вдалося вивільнити з обороту оборотних активів за рахунок скорочення обороту оборотних активів на загальну вартість в 21565 тис. грн.

6. В ході оцінки ефективності виробничої діяльності ТОВ «Агротехніка» було проведено аналіз узагальнюючих показників та показників ефективності використання основних виробничих засобів, оборотних коштів та персоналу. Провівши даний аналіз виявлено, що виробнича діяльність підприємства у 2024 році, як у 2022 та 2023 роках є ефективною. Підприємство повністю використовує наявні засоби праці, предмети праці, та робочу силу. Показники ефективності виробничої діяльності мають позитивну динаміку.

7. З метою підвищення ефективності виробничої діяльності ТОВ «Агротехніка» підприємству запропоновано як традиційні методи так і сучасні, зокрема, впровадження інновацій. Адже, як свідчить передовий закордонний

Досвід саме інноваційна діяльність здатна в короткій перспективі значно покращити ефективність діяльності в цілому, та виробничої діяльності, зокрема. Тому провівши аналіз наявної сировинної, технологічної та трудової бази підприємству було запропоновано інноваційний проект виробництва біопалива, зокрема біодизелю, з ріпакової олії, виробництво якої на підприємстві вже є добре налагодженим.

8. Реалізацію інноваційного проекту пропонується здійснювати на основі виробничих потужностей ТОВ «Агротехніка» у с. Турійськ, де безпосередньо на сьогодні здійснюється процес виробництва ріпакової олії. Для забезпечення реалізації процесу виробництва біопалива необхідно закупити обладнання для переробки ріпакової олії безпосередньо в біодизель, метанол та каталізатор. Отже, підприємство буде здійснювати повний виробничий процес від заготівлі ріпаку до продажу готового до споживання біодизелю. Також даний вид палива доцільно використовувати у власній господарській діяльності замінивши ним звичайне паливо.

9. В ході оцінки ефективності даної новачки було виявлено, що підприємство зможе зростити свої прибутки та дохід від реалізації продукції, що в свою чергу, підвищить рентабельність виробництва на 3,5 %, а отже, зросте ефективність виробничої діяльності. Отримання прибутків в ході операційної діяльності є ціллю створення підприємства, а реалізація процесу виробництва біодизелю здатна підвищити прибутовість підприємства 27624 тис. грн. Тому даний інноваційний проект є прибутковим, здатним підвищити рентабельність виробництва, підвищити конкурентоспроможність підприємства на ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алімов, С. М. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення : монографія. Київ : Об'єднаний інститут економіки НАН України, 2005. 540 с.
2. Андрійчук, В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз. Київ : КНЕУ, 2005. 292 с.
3. Андрійчук, В. Г. Теоретико-методологічне обґрунтування ефективності виробництва. Економіка АПК. 2005. № 3. С. 63.
4. Антонов, В. М. Фінансовий менеджмент: сучасні інформаційні технології : навч. посіб. Київ : ЦНП, 2005. 432 с.
5. Амбросов, В. Я. Інноваційний фактор підвищення ефективності виробництва. Економіка АПК. 2004. № 1. С. 83.
6. Бабіч, В. В. Фінансовий облік – 2 : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2010. С. 20–32.
7. Багров, В. П. Економічний аналіз : навч. посіб. Київ : Центр, 2000. 182 с.
8. Белова, Т. Г. Промисловий маркетинг : конспект лекцій для студентів. Київ : НУХТ, 2009. 155 с.
9. Білошкурська, Н. В. Економічний аналіз. Київ : Ліра-К, 2017. 320 с.
10. Богданович, О. Г. Аналіз ефективності діяльності підприємства на засадах узгодження інтересів груп економічного впливу. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2022. № 1. С. 12. URL: https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2022_1_12_bogdanovych.pdf (дата звернення: 01.12.2025).
11. Боговлаская, О. В. Економіка та менеджмент праці. Київ : Кондор, 2009. 332 с.
12. Гойчик, І. М. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ : Аттика, 2007. 528 с.

13. Бурбача, Г. М. Аналіз структурних зрушень в економіці та їхній вплив на ефективність виробництва. Формування ринкових відносин в Україні. 2011. № 3. С. 62–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/fvu_2011_3_18 (дата звернення: 01.12.2025).
14. Бугаєвський, Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник. Житомир : ПП «Рута», 2009. 912 с.
15. Василенко, В. О. Інноваційний менеджмент. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 440 с.
16. Василюк, О. В. Економіка та організація інноваційної діяльності : конспект лекцій. Харків : ХНАМГ, 2010. 100 с.
17. Волков, О. І. Економіка та організація інноваційної діяльності : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2007. 662 с.
18. Веронін, О. Визначення показників економічної ефективності виробництва на основі модифікації ресурсного підходу. Економіка України. 2007. № 10. С. 37.
19. Гаврилюк, М. М. Агропромисловому виробництву – інноваційний шлях розвитку. Економіка АПК. 2005. № 8. С. 22.
20. Гаєвська, Л. М. Економіка та організація діяльності фірми : навч. посіб. Ірпінь : Академія ДПС України, 2000. 164 с.
21. Гетьман, О. В. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 488 с. URL: https://pidruchnik.com/1582042/ekonomika/ekonomika_pidpriyemstva (дата звернення: 01.12.2025).
22. Говорушко, Г. А. Управління ефективністю діяльності підприємств на основі вартісно-орієнтованого підходу : монографія. Київ : Логос, 2023. 204 с.
23. Голов, С. Ф. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) : підручник : у 2 ч. Київ : Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2005. 1223 с.

24. Гончарук, А. Г. Методические основы оценки и управление эффективностью производства : монография. Одесса : Астропринт, 2008. 288 с.
25. Господарський кодекс України : станом на 16 січ. 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18–22. Ст. 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 01.12.2025).
26. Гришчук, В. Г. Підвищення ефективності функціонування підприємств на принципах сучасного менеджменту. Економічні науки. 2010. 32 с.
27. Денисюк, В. Фактори та моделі інноваційно-орієнтованого розвитку. Київ : Економіст, 2009. 20 с.
28. Департамент агропромислового розвитку Волинської обласної адміністрації. Комплексна програма розвитку галузі АПК на 2016–2022 роки. URL: <http://agrovolyn.com/program.php?news=668> (дата звернення: 01.12.2025).
29. Дієсперев, В. С. Ефективність виробництва у сімейногосподарському підприємстві: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2008. 340 с.
30. Дорогунцов, С. І. Розміщення продуктивних сил України : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2000. 364 с.
31. Єгорченко, Н. О. Перспективність поширення спільного підприємництва у міжнародних економічних відносинах. Економіка та держава. 2009. № 7. С. 51. URL: http://www.econcomian.com/wp-content/uploads/2014/10/2009_7/2009_7_07.pdf (дата звернення: 01.12.2025).
32. Жовтєвич, Р. І. Планування діяльності підприємства як метод менеджменту. Фінанси України. 2007. № 1. С. 24.
33. Ліякіт, Б. О. Економіка підприємства : навч. посіб. для вузів. Донецьк : Альфа-прес, 2005. 160 с.
34. Жолтоский, Є. Фінансово-економічний аналіз бізнесу промислових компаній. Харків : Фактор, 2007. 320 с.
35. Завадский, И. С. Менеджмент : підручник. Т. 1. Київ : УФІМБ, 1997. 543 с.

36. Загориний, А. Г. Фінансовий словник. Київ : Знання, КОО, 2002. 566 с.

37. Іващенко, В. І. Економічний аналіз господарської діяльності. Київ : ВАТ «НІЧПА ВА», 2001. 204 с.

38. Іванілов, О. С. Економіка підприємства : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 725 с. URL: https://pibuchniki.com/5820412/ekonomika/ekonomika_pidpriyemstva (дата звернення: 01.12.2023).

39. Ілляшенко, С. М. Товарна інноваційна політика : підручник. Суми : Університетська книга, 2007. 281 с.

40. Ігнат'єва, І. А. Стратегічний менеджмент : підручник. Київ : Каравелла, 2006. 280 с.

41. Кіндраська, І. І. Економічний аналіз: теорія і практика : підручник. Київ : Знання, 2008. 487 с.

42. Кірейцев, Г. Г. Фінансовий менеджмент. Київ : ПУЛ, 2002. 469 с.

43. Ковальчук, І. В. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 679 с.

44. Ковшун, Н. Е. Аналіз та планування проєктів : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2008. 341 с.

45. Костенко, Т. Д. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 160 с.

46. Коюда, В. Стратегічна місія інноваційної діяльності та шляхи її активізації в Україні. Проблеми науки. 2007. № 6. С. 16.

47. Крайчик, О. П. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. Львів : Державний університет «Львівська політехніка», Київ : Декор, 2001. 260 с.

48. Крамаренко, Г. О. Економічний аналіз. Донецьк : Вид-во ДУЕП, 2007. 213 с.

49. Крамаренко, Г. О. Фінансовий аналіз : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 392 с.

50. Краснокутська, Н. В. Інноваційний менеджмент. Київ : КНЕУ, 2003. 504 с.
51. Краснокутська, Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінювання : навч. посіб. Київ, 2005. 349 с.
52. Купівка, Р. А. Ефективність — одна з найважливіших категорій в економіці та її значення в процесі господарювання. Науковий вісник. 2009. № 5. С. 12.
53. Лахтіонова, Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : монографія. Київ : КНЕУ, 2001. 387 с.
54. Тишиленко, О. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління сільськогосподарськими підприємствами (теорія, організація, практика) : монографія. Київ : ЦУЛ, 2008. 349 с.
55. Мазоренко, О. В. Інноваційний менеджмент: навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2017. 248 с.
56. Мельник, Л. Г. Економіка розвитку : монографія. Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. 662 с.
57. Мельник, Л. Г. Соціально-економічний потенціал устойчивого розвитку : учебник. Суми : ІТД «Университетская книга», 2007. 1120 с.
58. Месель-Веселяк, В. І. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. Економіка АПК. 2005. № 6. С. 23.
59. Михайлова, Л. І. Міжнародний менеджмент : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2007. 200 с.
60. Мних, Є. В. Економічний аналіз діяльності підприємств : підручник. Київ : Торгово-економічний ун-т, 2003. 514 с.
61. Мочерний, С. В. Економічний енциклопедичний словник : у 2 томах. Львів : Світ, 2005. 616 с.
62. Мочерний, С. В. Основи підприємницької діяльності. Київ : Академія, 2005. 280 с.

63. Наумів, О. Б. Визначення економічної ефективності виробництва за узагальнюючими показниками. Економіка АПК. 2000. С. 42.

64. Онищенко, С. В. Принципи та основи критерії побудови ефективної системи менеджменту на підприємстві. Економіка: проблеми теорії та практики. Дніпропетровськ : ДНУ, 2006. Вип. 156. С. 120–126. URL: http://dspace.dnu.ua/UJPR/serp_2006_156_16 (дата звернення: 01.12.2025).

65. Осовський, Г. В. Основи менеджменту : підручник. Київ : Кондор, 2006. 664 с.

66. Перехрест, Т. В. Методологія оцінювання ефективності діяльності підприємства. Науковий вісник. 2010. № 3. С. 12.

67. Податковий кодекс України від 02.12.2010. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13–17. Ст. 112. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 01.12.2025).

68. Покропівий, С. Ф. Економіка підприємства : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : КНЕУ, 2001. 528 с.

69. Примак, Т. Від маркетингу відносин до маркетингу отримування клієнтів. Маркетинг в Україні. 2006. № 3. С. 42–44.

70. Про бухгалтерський звіт та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-14. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 01.12.2025).

71. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (дата звернення: 01.12.2025).

72. Прокопишин, Л. П. Управлінські інновації та особливості їх використання в сучасних умовах. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2006. № 628. С. 628–633. URL: <https://vln.com.ua/files/64.pdf> (дата звернення: 01.12.2025).

73. Пухтаєвич, О. Аналіз національної економіки : навч. метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2003. 148 с.

74. Пукіро, М. С. Фінансовий облік : підручник. Тернопіль : Карп-Бланш, 2002. 406 с.

75. Савицька, Г. Р. Економічний аналіз діяльності підприємства : підручник. Київ : Вид. навч. літ-ри, 2006. 653 с.

76. Сідун, В. А. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 356 с.

77. Скрипак, О. П. Фінансовий облік : навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2008. 407 с.

78. Стадник, В. П. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 464 с.

79. Тваричництво України : статистичний збірник. Київ : Державна служба Статистики України, 2024. URL : https://ukstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/nu17_u.htm (дата звернення: 01.12.2025).

80. Тарангул, Л. П. Розміщення продуктивних сил : посібник. Київ, 2000. 264 с.

81. Хміль, Ф. І. Основи менеджменту : підручник. Київ : Академвидав, 2005. 608 с.

82. Чабан, В. Г. Інновація як умова підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору. Економіка АПК. 2006. № 7. С. 68–72.

83. Чабан, Т. Н. Фінансовий облік : навч.–метод. посіб. Київ : А.С.К., 2001. 323 с.

84. Чухна, А. А. Сучасна фінансово-економічна криза: природа, причини і методи її подолання. Економіка України. 2010. № 1. С. 4–18. URL : http://ukr.gov.ua/URL/EkUk_2010_1_2 (дата звернення: 01.12.2025).

85. Шегла, М. В. Менеджмент : навч. посіб. Київ : Голаристово “Знання”, КОО, 2002. 588 с.

86. Шморгун, І. П. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : ПНУ, 2006. 528 с.